Comisia Națională pentru Populație şi Dezvoltare

Cartea Verde
a Populației Republicii Moldova

Fondul ONU
pentru Populație

2009

CZU 314(478)
C 27

Prezenta lucrare a fost realizată în baza deciziei Comisiei Naţionale pentru Populaţie şi Dezvoltare (CNPD) din Republica Moldova cu suportul financiar şi metodologic al UNFPA (Fondul ONU pentru Populaţie).

Grupul de autori:

Constantin Matei - doctor habilitat, profesor universitar,
Academia de Studii Economice din Moldova

Gheorghe Paladi - academician, doctor habilitat, profesor universitar,
Academia de Ştiinţe a Moldovei

Valeriu Sainsus - doctor-conferenţiar,
Academia de Studii Economice din Moldova

Olga Gagauz - doctor-conferenţiar,
Academia de Ştiinţe a Moldovei

Autorii exprimă sincere mulţumiri consultanţilor internaţionali:

Domnului Sergei Scherbov - Şef Departament cercetări dinamica populaţiei şi prognoze,
Institutul de Demografie din Viena, Austria

Domnului Nikolai Botev - Director Regional adjunct UNFPA (Fondul ONU pentru Populaţie)
pentru Europa de Est şi Asia Centrală, expert în domeniul populaţiei
şi dezvoltării

Domnului Vasile Gheţău - Profesor în demografie, Director al Centrului
Demografic al Academiei Române, Bucureşti, România

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii

Cartea Verde a Populaţiei Republicii Moldova / Comisia Naţ. pentru Populaţie şi Dezvoltare / grupul de aut.: Constantin Matei, Gheorghe Paladi, Valeriu Sainsus [et al.] ; consultanţi intern.: Sergei Scherbov, Nicolai Botev, Vasile Gheţău. – Ch.: Statistica, 2009 (Tipogr. "Nova-Imprim" SRL). – 56 p.

Apare cu sprijinul financ. al UNFPA (Fondul ONU pentru Populaţie). – 1000 ex.

ISBN 978-9975-4034-9-8

314(478)
C 27

Editura "Statistica"

Format 60×84 1/8. Tiraj 1000 ex.

Î.M. "Nova-Imprim" SRL
mun. Chişinău, str. Florilor, 1

ISBN 978-9975-4034-9-8

© UNFPA, 2009

CUPRINS

I. Introducere 4

II. Evoluția demografică în Europa 5

III. Sinteza evoluției populației şi fenomenelor demografice în Republica Moldova în perioada anilor 1990-2008 8

3.1. Numărul populației, structura pe vârste şi sexe (urban, rural) 8
3.2. Formarea familiei. Nupțialitatea şi divorțialitatea 10
3.3. Natalitatea şi fertilitatea 11
3.4. Mortalitatea şi starea de sănătate 12
3.5. Migrația internă 13
3.6. Migrația externă 14

IV. Caracteristicile situației demografice actuale (2000-2008). Implicațiile economice şi sociale 18

4.1. Populația de vârstă şcolară şi sistemele educației naționale 18
4.2. Populația în vârstă aptă de muncă. Populația economic activă 19
4.3. Populația vârstnică. Sistemul de asigurări sociale 22
4.4. Structura gospodăriei şi familiei 25
4.5. Aspecte şi tendințe teritoriale ale depopulării 26
4.6. Sănătatea reproductivă şi planificarea familială 27
4.7. Migrația externă şi implicațiile ei demografice, economice şi sociale 29
4.8. Particularitățile teritoriale ale situației demografice 30

V. Populația Republicii Moldova în deceniile viitoare (2010-2050). Implicații economice şi sociale 32

5.1. Scenarii ale evoluției populației Republicii Moldova 32
5.2. Implicații economice şi sociale pe termen lung şi foarte lung (din perspectiva aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană) 36

VI. Necesitatea elaborării unei strategii naționale în domeniul populației 37

6.1. Motivație 37
6.2. Obiective şi principii 37
6.3. Resurse 38
6.4. Implementare. Monitorizare 38

Glosar 39

Bibliografie 46

Anexe 48

I. Introducere

Începutul secolului XXI este unul semnificativ în evoluția societății umane. Lumea contemporană se caracterizează prin creşterea ritmului de dezvoltare a principalelor domenii ale vieții, în baza noilor tehnologii, pe de o parte, şi prin creşterea decalajului între statele lumii, pe de altă parte. Dezvoltarea economică este însoțită de transformări esențiale în evoluția demografică a statelor lumii, exprimate prin creşterea numărului populației în țările în curs de dezvoltare şi îmbătrânirea demografică a populației în țările dezvoltate. Numărul populației Terrei în 2008 a constituit 6,7 miliarde locuitori. Actual, ritmul anual de creştere a populației Terrei scade (1,5% în 2008, față de 1,64% în 1998), totuşi, populația mondială creşte anual cu 75-80 milioane de locuitori şi către anul 2050 va depăşi 9 miliarde de locuitori.

Populația Terrei este într-o creştere continuă şi către 2050 va depăşi 9 miliarde de locuitori

În evoluția natalității populației mondiale se înregistrează o scădere lentă. În perioada anilor 1990-2008, când rata natalității s-a micşorat de la 26 la 21‰ sau cu 19,2%, rata fertilității în aceeaşi perioadă a scăzut de la 3,3 la 2,7 copii/femeie (numărul de copii născuți de o femeie pe parcursul vieții). Istoric, rata mortalității are variații destul de mari. În secolele XVII-XX mortalitatea la nivel mondial a avut tendințe certe de scădere, de la 40-50‰ (40-50 persoane la 1000 locuitori) la 22‰. Cea mai semnificativă scădere a ratei mortalității s-a înregistrat în a doua jumătate a secolului XX, ajungând în anii 2006-2008 la 9,3‰.

În plan global se reduce ponderea Europei şi Americii de Nord în populația Terrei şi creşte considerabil ponderea populației Africii şi Asiei

Evoluția populației mondiale se caracterizează în prezent prin deosebiri spațiale esențiale. Regiunile dezvoltate (Europa, America de Nord) se caracterizează printr-o rată a natalității scăzută, cu tendințe de micşorare, şi printr-o rată a mortalității înaltă, cu tendințe de creştere. Ca rezultat, sporul natural este foarte mic. Astfel, în ultimul deceniu sporul natural al populației în Europa a fost în limita de 0%, iar în America de Nord – de 5‰. Indicatori înalți ai sporului natural se mențin în statele slab dezvoltate din Asia şi Africa. Astfel, evoluția populației Terrei pe parcursul secolului XXI va fi determinată de regiunile slab dezvoltate ale Terrei. În rezultatul evoluției neproporționale, ponderea Europei şi Americii de Nord se va micşora şi, respectiv, se va mări ponderea populației Asiei şi Africii.

Cartea Verde a Populației Republicii Moldova reprezintă o analiză succintă a situației demografice în Republica Moldova, ce s-a creat în rezultatul dezvoltării economice, sociale, politice şi demografice în perioada anilor 1990-2008. Documentul în cauză are ca scop sensibilizarea opiniei publice, a factorilor de decizie de toate nivelurile asupra complexității problemelor demografice cu care se confruntă societatea la etapa contemporană şi asupra consecințelor care pot interveni în diferite domenii ale vieții economice şi sociale.

Constatări:

- Ritmurile actuale de creştere a populației globului se vor menține până în anii 2025-2030, numărul populației va atinge 7,9-8,0 mild. locuitori, după care va începe o diminuare a ritmului de creştere a populației Terrei;
- Se va înregistra o concentrare mare a populației în Asia şi Africa, ponderea cărora în anii 2025 va depăşi 75% (față de 72% în anul 2005);
- Se va înregistra o creştere esențială a speranței de viață la naştere, urmată de îmbătrânirea considerabilă a populației globului pământesc. Către anul 2050, speranța de viață la naştere va atinge limita de 75 ani (față de 65 ani în 2008), iar ponderea populației în vârstă de peste 60 ani va atinge cifra de 2 mild. persoane sau 21-22% din numărul total al populației (față de 600 mil. sau aproape 10% în anul 2008).

II. Evoluția demografică în Europa

Europa, ca regiune mare a lumii contemporane, cuprinde partea vestică a Eurasiei, care înglobează 46 de state (inclusiv Turcia), cu o suprafață de 10,16 mil. km^2 şi o populație de aproximativ 800 mil. locuitori (2008).

Schimbările în evoluția fenomenelor demografice îşi au începutul anume în Europa (scăderea natalității, reducerea şi creşterea mortalității, micşorarea sporului natural etc.). Pe parcursul mai multor secole Europa a deținut întâietatea în ceea ce priveşte ritmul înalt de creştere a numărului populației şi, ca rezultat, ponderea destul de înaltă în numărul populației globului. Pe parcursul secolului XX numărul populației Europei în totalul populației Terrei se reduce continuu, ajungând la 15% în anul 2000 şi la 11% în anul 2008. Această scădere se menține pe fondul creşterii populației altor continente (îndeosebi în Asia şi Africa).

Din punct de vedere economic, Europa este regiunea cu cea mai bogată experiență evolutivă, care a trecut prin toate etapele istorice de dezvoltare economică, iar sub aspectul evoluției demografice – prin toate etapele de dezvoltare demografică. Europa a fost prima care a cunoscut implicațiile migrației, sporul natural negativ, îmbătrânirea populației, nivelul înalt de urbanizare cu toate tendințele noi de evoluție a fenomenelor demografice. Diminuarea ratei brute a natalității, începută în anii ’60-70 ai secolului XX, continuă şi până în prezent, fiind cea mai mică (10,4‰) din lume. Totodată, a crescut rata brută a mortalității (11,5‰), fiind depăşită doar de Africa (13,9‰). Ca rezultat al reducerii natalității şi creşterii mortalității, bilanțul natural la sfârşitul secolului XX a înregistrat valori negative (în 2005 sporul natural a atins valoarea de minus 1‰). Europa se caracterizează printr-o fertilitate scăzută, care este sub nivelul reproducerii simple a populației (pentru o reproducere simplă a populației este nevoie de 2,1 copii la o femeie de vârstă fertilă) şi constituie în prezent în medie sub 1,5 copii la o femeie. Europa se înscrie printre regiunile mari ale Terrei cu o speranță de viață la naştere destul de mare (75 de ani). Evoluția acestor fenomene demografice are drept consecință reducerea esențială a numărului populației. În pofida migrației intense între anii 2000-2008, în Europa s-a înregistrat doar o stabilizare a numărului populației.

Europa are cea mai mică rată a natalității (10,4‰) şi înregistrează un spor natural negativ

Totodată, populația Europei se caracterizează prin cea mai mică pondere a populației în vârstă de 0-15 ani (20%) şi cea mai mare pondere a populației în vârstă de peste 65 ani (18%), ceea ce denotă o îmbătrânire a populației.

Reducerea natalității şi fertilității, creşterea mortalității, scăderea numărului populației, intensificarea procesului de migrație, îmbătrânirea demografică etc. sunt probleme demografice caracteristice pentru majoritatea statelor europene. Cu o cauzalitate diferită de la o țară la alta, în funcție de condițiile economice şi sociale concrete, aceste probleme stringente, în special prin consecințele lor pe termen mediu şi lung, au fost abordate de autoritățile naționale, îndeosebi ale țărilor membre ale Uniunii Europene, care au elaborat politici demografice în baza unor analize complexe pentru soluționarea problemelor demografice.

Transformările demografice, în special scăderea fertilității şi îmbătrânirea populației, au avut implicații şi consecințe deosebit de importante pentru politicile sociale, în special pentru piața forței de muncă, sistemele de pensii, asigurarea medicală, învățământ şi pentru alte domenii sociale şi economice. Numai unele state (Franța, Olanda, Suedia), care au promovat politici consistente de susținere a femeii şi copilului, au înregistrat cele mai mari rate de fertilitate şi o participare activă a femeilor pe piața muncii.

Problema demografică principală a tuturor statelor din Europa este scăderea fertilității. Este de menționat că, dacă nu se va asigura protejarea şi respectarea dreptului familiilor de a decide ele însele de a avea sau a nu avea copii, toate soluțiile sunt sortite eşecului. Menținerea fertilității la nivel scăzut o perioadă îndelungată generează o serie de consecințe negative pe termen lung asupra securității demografice, eficienței economice, echității sociale între generații. Exemplul mai multor state europene a

demonstrat că nivelul fertilității devine mult mai stabil în condițiile în care se asigură egalitatea de şanse între femei şi bărbați în economie, familie şi societate.

O altă problemă demografică în statele din Europa o constituie îmbătrânirea populației, soluționarea căreia este destul de dificilă. Creşterea speranței de viață la naştere are drept consecință directă creşterea ponderii populației de vârstă înaintată şi mai ales a bătrânilor (în vârstă de peste 75 ani). Una din modalitățile principale de rezolvare a acestei probleme în multe state din Europa este imigrația intensă a populației tinere din alte regiuni ale Terrei, fiind o soluție parțială, deoarece imigrația economică nu influențează esențial creşterea natalității.

În diferite perioade de timp evoluția demografică în statele din Europa a decurs diferit. Astfel, în statele din Europa de Vest, de Nord şi de Sud tranziția de la o natalitate şi mortalitate înaltă la o natalitate şi mortalitate scăzută a început cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi a continuat pe parcursul secolului XX. Statele Europei Centrale şi de Est au început această tranziție abia la mijlocul secolului XX.

Republica Moldova se încadrează, cu unele excepții, în limitele medii europene ale ratei natalității

Republica Moldova se încadrează, cu unele excepții, în limitele medii europene ale ratei natalității (10,6‰) şi ratei mortalității (12‰). În acest context, menționăm că Republica Moldova nu face excepție de la evoluția fenomenelor demografice înregistrate pe plan european. Deosebirea esențială constă doar în ritmurile cu care decurge evoluția acestor fenomene. Astfel, tranziția demografică în statele europene se desfăşoară pe parcurs de secole, pe când în Republica Moldova – pe parcurs de câteva decenii.

Republica Moldova se află la început de cale în confruntarea cu problemele demografice. De măsura în care Republica Moldova va fi pregătită să răspundă provocărilor pe care le ridică tranziția demografică, depinde în mare parte cum va decurge rezolvarea problemelor, atât a celor demografice, cât şi a celor sociale, economice şi politice.

Evoluția fenomenelor demografice în spațiul Republicii Moldova, ca unitate teritorială şi statală europeană, poate fi studiată după cel de-al doilea război mondial, când au fost stabilite definitiv hotarele statului şi au fost create organele statistice centrale şi teritoriale. În evoluția fenomenelor demografice distingem două perioade:

1. Perioada anilor 1950-1990, care se remarcă printr-o creştere esențială a numărului populației, ca urmare a ratei înalte de natalitate, reducerii mari a ratei de mortalitate, imigrației masive a populației din spațiul ex-sovietic. Astfel, numărul populației a crescut de la 2 290 mii (1950) la 4 366 mii (1990), sau cu 90,4%.

2. Perioada de după anul 1990, care se caracterizează ca o perioadă de declin demografic, ca urmare a micşorării semnificative a ratei natalității şi creşterii ratei mortalității populației, urmate de creşterea dramatică a emigrației populației spre Vest şi Est.

Prima perioadă de evoluție demografică s-a caracterizat prin creşterea numărului populației, atât în baza sporului natural mare, cât şi în baza sporului migratoriu destul de mare, mai ales în primele decenii postbelice (1945-1965). Ca rezultat, s-a micşorat dezechilibrul în structura pe sexe şi vârste a populației, s-a schimbat esențial distribuția teritorială a populației din cauza procesului de urbanizare (creşterea numărului de localități urbane şi a numărului populației urbane). Rata înaltă a natalității populației (până la 40‰) a determinat ponderea înaltă a populației tinere (până la 18-19 ani – 41-42%) şi populației în vârstă aptă de muncă şi o pondere foarte scăzută a populației care a depăşit 60 ani (până la 7-8%.) Fertilitatea populației era destul de înaltă (3,5-4,0 copii/femeie), ceea ce permitea o reproducere largă a populației. Se poate conchide că situația demografică din acea perioadă era favorabilă pentru economia statului.

Schimbările politice, economice şi sociale, care au avut loc începând cu anii ’90 ai secolului XX, au avut consecințe majore şi au condus la modificări esențiale în evoluția fenomenelor demografice pe teritoriul Republicii Moldova.

Micşorarea ratei natalității, creşterea ratei mortalității şi schimbarea caracterului sporului migrațional au dus la micşorarea ritmului de creştere a numărului populației, iar în ultimul deceniu – şi la micşorarea numărului populației Republicii Moldova. Astfel, în anii 1989-1990 se stabileşte un spor migratoriu negativ cu tendințe certe de creştere, iar în anii 1992-1994 se stabileşte sporul natural negativ cu tendințe lente de creştere.

Concluziile principale (cap. IV) sunt formulate în baza analizei datelor statistice oficiale pentru perioada anilor 1997-2008, deoarece până în anul 1997 datele statistice vizează întreg teritoriul Republicii Moldova, iar începând cu anul 1998 nu cuprind raioanele din stânga Nistrului şi municipiul Bender.

Constatări:

- Numărul populației Europei se va stabiliza, iar începând cu anii 2010-2012 va scădea;
- Rata natalității în Europa este cea mai mică, pe când rata mortalității – comparativ mai mare, ceea ce determină sporul negativ al populației;
- Va creşte impactul migrației (emigrației şi imigrației) asupra situației demografice în statele Europei, precum şi în Republica Moldova;
- Numărul populației va continua să se micşoreze şi în următoarele decenii şi, ca urmare, va creşte dezechilibrul în structura pe vârste şi sexe a populației Republicii Moldova;
- Republica Moldova se va confrunta cu probleme demografice majore, cum ar fi îmbătrânirea populației şi depopularea spațiului geografic.

III. Sinteza evoluţiei populaţiei şi fenomenelor demografice în Republica Moldova în perioada anilor 1990-2008

3.1. Numărul populaţiei, structura pe vârste şi sexe (urban, rural)

Republica Moldova deţine locul 32 în Europa şi locul 104 în lume după numărul populaţiei

În spaţiul ex-sovietic Republica Moldova s-a caracterizat prin creşterea intensă a numărului populaţiei, determinată de sporul natural şi de sporul migratoriu destul de mare. Tranziţia economică a influenţat în mare măsură evoluţia demografică prin schimbarea semnificativă a caracteristicilor fenomenelor demografice (natalitatea, mortalitatea, migraţia şi altele). Numărul populaţiei înregistrate la Recensământul din 2004 constituia 3383,3 mii. Republica Moldova deţine locul 32 în Europa şi locul 104 între statele lumii după numărul populaţiei.

În perioada anilor 1997-2008 numărul populaţiei a scăzut anual în medie cu circa 7,3 mii persoane

Conform datelor statistice oficiale, la 1 ianuarie 1998 numărul populaţiei stabile constituia 3655,6 mii locuitori, iar la 1 ianuarie 2009 – 3567,5 locuitori, diferenţa fiind de 88,1 mii. În aceeaşi perioadă, numărul populaţiei urbane s-a redus cu 46,8 mii, iar al populaţiei rurale – cu 41,3 mii. Totodată, se înregistrează o creştere uşoară a ponderii populaţiei rurale în totalul populaţiei şi, respectiv, micşorarea ponderii populaţiei urbane.

Deşi teritoriul Republicii Moldova este destul de mic, evoluţia fenomenelor demografice (natalitatea, mortalitatea, sporul natural etc.) are un caracter regional diferit, dar în linii mari păstrează aceleaşi tendinţe ca şi în ansamblu pe ţară, doar cu unele diferenţieri. Schimbările în evoluţia fenomenelor demografice sînt destul de variate pe unităţi administrative şi pe grupe de vârstă.

Transformările în evoluţia demografică încep, de regulă, în unităţile administrative de nord, ca mai târziu să se extindă în cele centrale şi apoi în cele de sud. Diminuarea ratei natalităţii şi creşterea ratei mortalităţii în Zona de Nord a început în anii ’60 ai secolului XX, în Zona Centrală – în anii ’70, iar în Zona de Sud – în anii ’80.

Transformările demografice încep şi decurg mai intens în localităţile urbane decât în cele rurale, iar ritmurile transformărilor demografice în localităţile urbane sunt mai înalte faţă de localităţile administrative rurale.

Republica Moldova se caracterizează prin cea mai mică pondere a populaţiei urbane (41,3%), cu o tendinţă uşoară de micşorare, comparativ cu statele Europei. Contrar tendinţelor globale, în Republica Moldova se poate observa tendinţa de „ruralizare”.

Repartizarea teritorială a populaţiei scoate în evidenţă următoarele probleme:

- concentrarea populaţiei în Zona Centrală. În prezent, în această zonă locuiesc 50% din totalul populaţiei (34% din suprafaţă);
- concentrarea mare a populaţiei în municipiul Chişinău, care este de fapt cea mai importantă zonă economică din ţară. Aici locuiesc 22% din numărul populaţiei şi 53% din totalul populaţiei urbane.

Structura pe vârste şi sexe a populaţiei este mult mai inertă, de aceea transformările demografice în aşa perioadă scurtă sunt nesemnificative. Se menţine tendinţa de micşorare a dezechilibrului pe sexe în cadrul populaţiei. În spaţiul urban dezechilibrul pe sexe este mai mic şi cu o tendinţă mai pronunţată de micşorare faţă de cel al populaţiei rurale.

Figura 1. Structura pe vârste şi sexe (1989 şi 2004) a populației Republicii Moldova (total)
Sursa: BNS, Recensământul populației, 1989 şi 2004

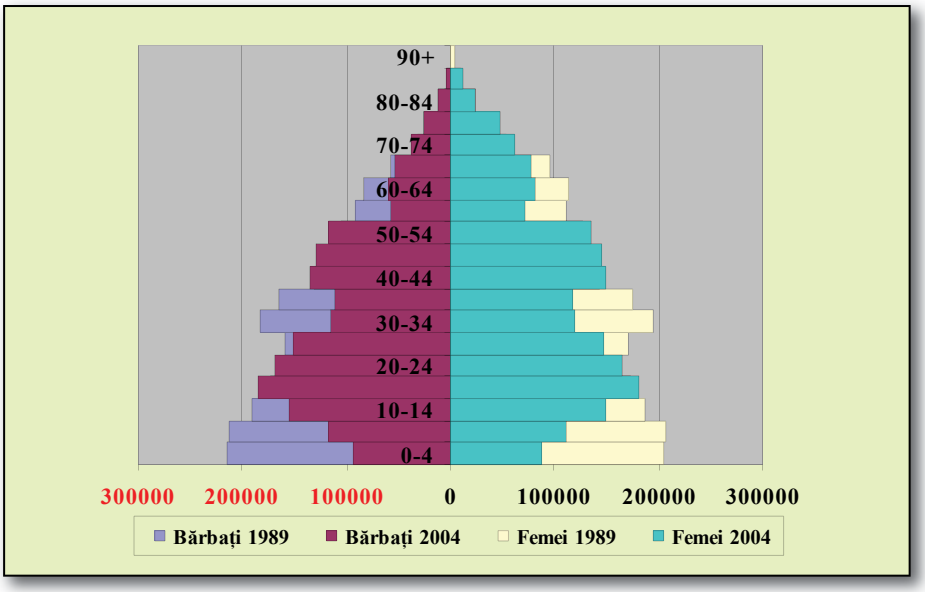

În evoluția structurii pe vârste a populației în perioada de referință transformările s-au manifestat prin micşorarea numărului populației tinere şi creşterea ponderii populației vârstnice, ca urmare a ritmurilor înalte de scădere a natalității. Astfel, ponderea grupei de vârstă de 0-9 ani din totalul populației s-a micşorat cu 8,4% (de aproape 2 ori), inclusiv în mediul urban – cu 7,6%, iar în mediul rural – cu 8,2% *(figura 1)*.

Figura 2. Structura populației urbane pe vârste şi sexe între două recensăminte (urban)
Sursa: BNS, Recensământul populației, 1989 şi 2004

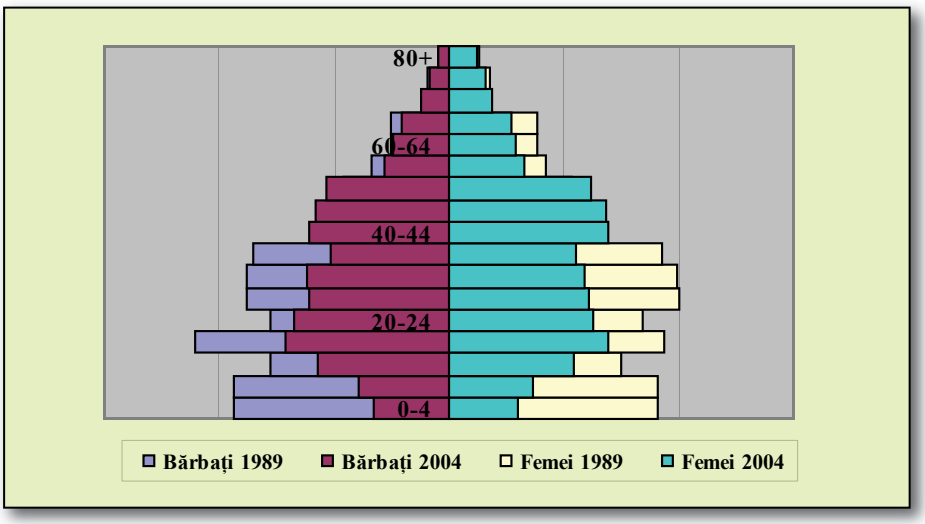

Totodată, s-a mărit mult ponderea grupelor de vârstă de peste 40 ani. În anii 2006-2008 numărul populației din grupele de vârstă care ajung la vârsta de pensie este egal sau puțin mai mare decât numărul populației din grupele de vârstă nou-născute. Începând cu anii 2010-2012, însă, ele vor fi de 1,5-2 ori mai numeroase decât grupele de vârstă de 0-15 ani şi vor egala numeric grupele de vârstă care vor atinge vârsta aptă de muncă. Aşadar, atât numărul, cât şi ponderea populației în vârstă aptă de muncă în totalul populației vor începe să se diminueze mai pronunțat după 2010-2012. Ca rezultat, fenomenul îmbătrânirii populației va căpăta semnificații destul de accentuate în cadrul procesului demografic general.

Schimbările ce au loc în structura pe vârste a populației sunt determinate şi de diferențierea pe sexe. Astfel, în grupele de vârstă de până la 29 ani predomină nesemnificativ populația de sex masculin, pe când în următoarele grupe de vârstă creşte ponderea populației de sex feminin. În grupele de vârstă înaintată ponderea populației de sex feminin creşte semnificativ. De exemplu, dacă în 1989 ponderea populației feminine în vârstă de peste 60 ani constituia 14,7%, atunci în anul 2008 acest indice era deja de 16,1%, față de 11,3% pentru populația masculină. Deci, se poate conchide că procesul de îmbătrânire evoluează mult mai intens la femei decât la bărbați, datorită speranței de viață mai mari a populației feminine, față de indicatorul corespunzător al populației masculine.

După 2012 numărul şi ponderea populației în vârstă aptă de muncă se va reduce

În baza datelor statistice, menționăm că populația de sex masculin în mediul urban în ultimii ani se caracterizează ca o populație relativ tânără (grupele de vârstă de peste 60 ani constituie doar 10%), iar în mediul rural a depăşit pragul de îmbătrânire, constituind 12%. Populația feminină urbană în vârstă de peste 60 ani este de 13,5%, iar în mediul rural se caracterizează printr-un grad înalt de îmbătrânire

(17,8%). Aşadar, fenomenul îmbătrânirii populației în Republica Moldova este determinat, în primul rând, de îmbătrânirea populației feminine din spațiul rural (figura 2).

Accentuarea procesului de îmbătrânire demografică are drept cauză majoră scăderea natalității. În acelaşi timp, migrația externă negativă, având în vedere vârsta tânără a migranților, a consolidat şi accentuat acest proces. Îmbătrânirea populației determină o creştere a presiunii populației inactive asupra populației active.

Constatări:

- Numărul populației continuă să se micşoreze într-un ritm alert;
- Se intensifică procesul de îmbătrânire a populației;
- Se micşorează ponderea grupelor de vârstă tânără şi, respectiv, vor creşte indicatorii grupelor de vârstă de peste 60 ani;
- Se înregistrează concentrarea populației în zona Centrală şi în municipiul Chişinău.

3.2. Formarea familiei. Nupțialitatea şi divorțialitatea

În Republica Moldova, ca şi în statele occidentale, indicatorii nupțialității scad şi creşte lent vârsta la prima căsătorie. Modelul familiei patriarhale, caracteristic Republicii Moldova, cunoaşte schimbări esențiale. Sunt în creştere modelele alternative, cum ar fi coabitatul şi numărul copiilor născuți în afara căsătoriei sau în familii incomplete. Nivelul nupțialității înregistrează valori mai înalte în mediul urban, decât în cel rural, deoarece oraşele dețin o pondere mai mare a populației tinere.

În comparație cu anul 1989, numărul de persoane căsătorite la vârsta de 20-24 ani s-a micşorat în anul 2004 la bărbați cu 55%, iar la femei – cu 40%. În grupa de vârstă de 25-29 ani rata specifică de nupțialitate s-a redus la bărbați cu 32%, iar la femei – cu 18%. Acest fapt semnifică reducerea numărului căsătoriilor încheiate şi modificarea comportamentului nupțial al populației, ceea ce duce la schimbări importante în structura populației sub aspectul stării civile. Dacă la Recensământul populației din 1989 ponderea persoanelor căsătorite a constituit 68,5%, în următorii 15 ani (Recensământul populației din 2004) numărul acestora s-a micşorat cu 10%. Totodată, ponderea celibatarilor a crescut de la 17% la 25,9%. S-a înregistrat o creştere lentă a numărului persoanelor divorțate cu 4,4% şi, respectiv, 5,3%, iar rata divorțialității a crescut de la 2,8 la 3,9‰. Conform datelor Recensământului populației din 2004, cea mai mare pondere a bărbaților necăsătoriți şi divorțați s-a înregistrat în mediul urban, constituind 5,6%, indice de 2 ori mai mare decât în mediul rural (2,5%). Este mai mare în mediul urban şi ponderea femeilor necăsătorite şi a celor divorțate, care constituie 9,3% şi, respectiv, 6,2%.

Instabilitatea familiei şi creşterea numărului de naşteri extraconjugale (22,8% din numărul de naşteri pe an, având o pondere puțin mai înaltă în mediul rural) au contribuit la majorarea numărului de familii incomplete (16%).

O amploare tot mai mare capătă fenomenul căsătoriilor neînregistrate. Conform datelor Recensământului populației din 2004, 58 mii din cuplurile conjugale (7,2%) au declarat că locuiesc în comun fără înregistrarea căsătoriei, cel mai mare număr fiind înregistrat în mediul rural (68,7%).

Vârsta la care se formează familia, stabilitatea ei, vârsta mamei la prima naştere, numărul de copii condiționează, în mare măsură, ritmul sporului natural al populației.

Constatări:

- Creşte vârsta medie la prima căsătorie;
- Se înregistrează o creştere mare a numărului de divorțuri şi a ratei divorțialității;
- Creşte numărul şi ponderea femeilor şi bărbaților aflați în căsătorie neînregistrată, precum şi a copiilor născuți în afara căsătoriei.

3.3. Natalitatea şi fertilitatea

Mişcarea naturală (natalitatea, fertilitatea, sporul natural, mortalitatea) este componenta principală a evoluției numărului şi structurii demografice a populației unei țări. În cadrul acestor fenomene, natalitatea ocupă locul decisiv. Acest indicator, spre deosebire de alte fenomene demografice, poate avea variații destul de mari, aflându-se în corelație cu mai mulți factori.

Pe parcursul perioadei postbelice, rata natalității populației în Republica Moldova se caracterizează printr-o dinamică destul de variată, evidențiindu-se următoarele etape:

- Etapa I (1950-1965), când rata brută a natalității se caracterizează prin scăderi esențiale, de la 38,9‰ la 20‰ (aproape de 2 ori);
- Etapa II (1965-1990), în care se constată o stabilitate a acestui indicator în limitele de 20‰ şi 17,7‰;
- Etapa III (1990-2008), când se atestă o scădere bruscă a ratei natalității, de la 17,7‰ la 10,9‰ (aproape de 2 ori).

Numărul total de copii născuți în 1997 în Republica Moldova (fără raioanele din stânga Nistrului şi municipiul Bender) a fost de 45,6 mii, micşorându-se către anul 2002 până la 35,7 mii. Aceste valori, cu unele tendințe de creştere lentă, se mențin până în anul 2008 (circa 39 mii nou-născuți vii).

De menționat că atât rata natalității pe medii urban/rural, cât şi scăderea ei pe parcursul celei de-a doua jumătăți a secolului XX şi începutul secolului XXI au avut ritmuri diferite (*Anexă, tabelul 1*). Rata natalității a scăzut în țară către anul 2008 în comparație cu anul 1997 cu 16,7%. Numărul nou-născuților în mediul rural în aceeaşi perioadă a scăzut cu 20,1%, iar în mediul urban – cu 12,7%.

Se observă o neomogenitate a ratei natalității pe diferite zone ale țării: indici scăzuți se atestă în raioanele de nord şi indici puțin mai înalți – în raioanele de centru şi de sud ale republicii.

Analiza statistică din ultimul deceniu denotă că 68-70% din nou-născuții vii revin mamelor din grupa de vârstă de 20-29 ani. Astfel, atenția principală a politicii demografice în domeniul natalității trebuie să se axeze pe această grupă de vârstă, care determină rata natalității populației la etapa actuală, precum şi asupra încurajării naşterii celui de al doilea şi următorilor copii. Familiile tinere de astăzi sunt pregătite şi doresc, în majoritatea cazurilor, să nască un singur copil la o vârstă mai avansată.

O tendință bine conturată este reducerea continuă a ratei fertilității totale a populației. În multe țări din Europa acest indice se află sub valoarea care ar asigura simpla înlocuire în timp a generațiilor. Dacă în anii 1970-1980 rata fertilității populației în multe state ale lumii constituia 6,0 copii/femeie, în prezent aceasta a scăzut la 2,7 copii/femeie. În Republica Moldova acest indice în a doua jumătate a secolului XX şi începutul secolului XXI a suferit schimbări semnificative. Dacă în anii 1950-1960 rata totală a fertilității era de 3,5-4,0 copii/femeie, actual constituie doar 1,2-1,3 copii/femeie. Se poate constata că evoluția demografică a Republicii Moldova în ultimii 17 ani s-a produs sub nivelul necesar de înlocuire a generațiilor. Începând cu anul 1998 şi până în prezent, în țară se înregistrează valori negative ale sporului natural al populației, care în 2008 a constituit minus 0,9‰.

Scăderea ratei natalității s-a declanşat şi s-a amplificat pe fundalul profundelor schimbări de ordin politic, economic şi social, care au avut loc în țara noastră după 1990. Criza socioeconomică în perioada anilor 1990-1999 a condus la scăderea nivelului de trai, creşterea şomajului, intensificarea procesului de migrație, la incertitudine şi instabilitate socială, ceea ce a contribuit esențial la declinul natalității. În acelaşi timp, nu poate fi trecut cu vederea nici impactul factorilor de natură neeconomică. Dreptul la libera circulație şi la informație, accesul la mijloace contraceptive, răspândirea modelelor occidentale de mariaj, locul copilului în ierarhia valorilor şi preferințelor tinerilor, rigorile economiei de piață sunt factori care de asemenea au avut o contribuție importantă la scăderea ratei natalității. Rolul acestor factori este în creştere şi eventualele programe orientate spre redresarea situației în ceea ce priveşte natalitatea trebuie să țină cont de aceste realități.

Constatări:

- Politica demografică nu poate viza ameliorarea doar a unui segment al vieţii umane. Ea trebuie promovată în complex şi în contextul cerinţelor societăţii, orientată spre îmbunătăţirea calităţii vieţii populaţiei şi a nivelului de trai;
- Este necesară reducerea pierderilor reproductive şi a mortalităţii neonatale şi infantile;
- Este de actualitate încurajarea socioeconomică a familiilor, îndeosebi pentru naşterea celui de-al doilea şi următorilor copii;
- Trebuie asigurată sporirea accesului la serviciile de asistenţă socială şi de sănătate gratuite pentru gravide, mame şi copii.

3.4. Mortalitatea şi starea de sănătate

Mortalitatea populaţiei este al doilea fenomen demografic care se răsfrânge direct sau indirect asupra procesului demografic. Variaţia ratelor de mortalitate, în mare măsură, determină nivelul natalităţii, sporului natural, speranţei de viaţă, naşterii, nupţialităţii. La rândul ei, mortalitatea este influenţată de factori socioeconomici şi biologici (mediul ambiant, stilul de viaţă), de nivelul serviciilor de sănătate.

Mortalitatea în Republica Moldova are o tendinţă descendentă, deşi valoarea ei rămâne relativ înaltă în comparaţie cu ţările dezvoltate. Evoluţia acestui indice în perioada anilor 1950-2008 se caracterizează prin valori semnificative. Astfel, în perioada anilor 1950-1995 rata mortalităţii a scăzut de la 11,2‰ în anul 1950, la 6,2‰ în 1965, pentru ca în anul 1995 să crească la 12,2‰, cu o scădere nesemnificativă către anul 2008, la 11,8‰.

În Republica Moldova se înregistrează mari diferenţe ale ratei mortalităţii în mediile urban şi rural. Aceste diferenţe au crescut esenţial la începutul secolului XXI, când rata mortalităţii populaţiei rurale depăşea cu 60-65% indicatorul respectiv în rândul populaţiei urbane.

Se menţine tendinţa de creştere a decalajului în rata mortalităţii pe sexe. În general, rata mortalităţii masculine este superioară celei feminine cu 1-2%. La tineri şi adulţi, rata mortalităţii masculine creşte comparativ cu rata mortalităţii feminine. Acest indicator în grupele de vârstă de 25-39 ani la bărbaţi este de 3 ori mai mare decât la femei, iar în grupele de vârstă cuprinsă între 40-69 ani este de 2 ori mai mare.

Mortalitatea specifică pe cauze de deces indică o tendinţă de creştere a numărului deceselor din cauza bolilor cardiovasculare, ponderea cărora s-a majorat în anii 1990-2008 de la 424,9 la 657,0 decese la 100000 locuitori. Progresul în domeniul tratării patologiilor cardiovasculare, care s-a înregistrat în ultimele decenii ale secolului XX, a contribuit la scăderea mortalităţii din cauza acestei patologii. În ţările industrial-dezvoltate acest indicator constituie 30-40% din întreaga mortalitate. În Republica Moldova acest indicator depăşeşte mai mult de jumătate din totalul mortalităţii. De asemenea, în aceeaşi perioadă se observă o creştere a mortalităţii din cauza tumorilor (a doua cauză de deces) de la 130,8 până la 157,6 decese la 100000 locuitori. O majorare semnificativă a mortalităţii din cauza tumorilor se înregistrează la femeile cu cancer al glandei mamare, de la 18,2 cazuri în anul 1990 până la 25,7 în 2008 la 100000 femei.

Este extrem de îngrijorătoare creşterea numărului deceselor de tuberculoză, de la 4,6 în anul 1990 până la 16,7 cazuri în 2008 la 100000 de persoane. A crescut rata mortalităţii din cauza cirozei, ca o consecinţă a creşterii morbidităţii de hepatită virală.

Deşi evoluţia ratei mortalităţii materne în perioada anilor 2000-2007 a fost favorabilă, înregistrând o scădere de la 27,1 decese în anul 2000 la 15,8 în 2007, pe parcursul anului 2008, însă, a crescut până la 38,4 decese la 100000 de nou-născuţi vii (în total 15 cazuri de decese materne). Din totalitatea cazurilor care au constituit mortalitatea maternă, 47% s-au produs din cauza problemelor de ordin social (modul de viaţă migrator – 13% din cazuri, munca femeilor peste hotare – 27%, neapelarea la ajutor medical – 7%.

Speranța de viață la naştere în perioada de după 1990 a înregistrat tendințe de diminuare, care s-au menținut până în anii 1997-1998, după care a urmat o creştere lentă. Speranța de viață la naştere în rândul populației masculine în anii 1994-1995 s-a redus până la 61,8 ani. Abia în anii 2007-2008 speranța de viață a revenit la valoarea anilor ’90 – la 69,3 ani (bărbați – 65,5, femei – 73,2 ani). În prezent speranța de viață a populației masculine din spațiul rural al Republicii Moldova se menține la un nivel scăzut (64,6 ani).

Constatări:

- Este necesară elaborarea programelor sociale orientate spre creşterea accesului populației la serviciile calitative de sănătate, cu accentul pe prevenirea maladiilor, îndeosebi în sectorul rural, prin depistarea lor precoce;
- Dezvoltarea sistemului de servicii medicale şi sociale pentru populația vârstnică, grupele social vulnerabile;
- Ridicarea nivelului de trai prin educația pentru sănătate, prevenție şi de responsabilitate personală față de sănătatea proprie este crucială;
- Sunt necesare programe de promovare a modului de viață sănătos, nutriției sănătoase, inclusiv pentru femei gravide, copii şi tineri, de combatere a obezității şi consumului de substanțe psihoactive (alcool, tutun, droguri).

3.5. Migrația internă

Migrația populației, unul dintre cele mai complexe fenomene demografice, exercită o influență considerabilă asupra dezvoltării economice şi sociale a statului, a distribuției populației şi resurselor umane, dezvoltării habitatului uman.

Deseori acelaşi tip de migrație poate fi provocat de mai mulți factori ce concurează în funcție de condițiile specifice fiecărei etape din istoria dezvoltării societății umane. Factorii care influențează intensitatea şi direcțiile migrației populației sunt foarte diverşi şi complecşi, şi se grupează în factori economici, sociali şi psihosociali, demografici, naturali, sanitari, educaționali, culturali etc.

Migrația internă a populației, ca parte componentă a întregului proces de migrație, se manifestă foarte diferit în dependență de condițiile de dezvoltare a statului la fiecare etapă. Odată cu reforma statisticii migrației populației (anii 1994-1995), a fost stopată evidența acestui segment al migrației populației Republicii Moldova. Din această cauză este dificilă efectuarea unor studii privind intensitatea şi direcțiile principale ale migrației interne a populației. Dacă e să ne referim la informația despre migrația internă a populației în perioada evidenței statistice, putem constata următoarele:

Nu se ține evidența migrației interne, ceea ce face dificilă studierea mobilității teritoriale

- în migrația internă (urban, rural) anual se înregistrează circa 180-200 mii acte de migrație, adică anual îşi schimbă locul de trai până la 80-90 mii locuitori;
- repartizarea acestor direcții aveau următoarele valori: oraş-oraş – 24%, oraş-sat – 26%, sat-oraş – 35% şi sat-sat – 15%.

Se poate constata că partea predominantă a migrației era între localitățile urbane şi rurale, care în ansamblu constituia 61%. Rata migrației populației între localitățile rurale era nesemnificativă (15%). Studiile speciale au demonstrat că pe direcția sat-sat predomină migrația populației din localitățile rurale mici (clasificate ca fără perspectivă) în localitățile rurale mari (clasificate ca localități rurale cu perspectivă, unde se concentrează activități economice, sociale, culturale).

Oraşele mici nu sunt atractive şi nu au capacitatea de menținere a populației în teritoriu

Transformările economice şi politice din perioada anilor ’90 şi începutul secolului XXI au condus la schimbări în volumul, intensitatea şi direcțiile migratorii interne ale populației Republicii Moldova, despre care putem judeca doar la nivel de intuiție.

Putem constata că în prezent au pierdut din importanța lor atractivă localitățile urbane mici (Briceni, Căuşeni, Criuleni şi altele) şi chiar localitățile urbane mijlocii (Soroca, Cahul, Orhei şi altele). S-a menținut la un nivel înalt atractivitatea oraşului Chişinău, în calitatea sa de capitală şi mare centru economic, politic şi cultural, precum şi într-o măsură mai mică oraşul Bălți.

Conform Raportului UNFPA „Situația Populației Lumii 2007", Republica Moldova continuă să fie cea mai ruralizată țară din Europa

În perioada postbelică Republica Moldova s-a caracterizat printr-o intensitate mare a procesului de urbanizare, în care un rol important l-a ocupat migrația populației rurale spre localitățile urbane. În perioada anilor 1950-1990 numărul populației urbane s-a mărit de 5,4 ori. Această creştere a avut loc în baza următorilor factori:

- Sporul natural al populației s-a menținut pe întreaga perioadă cu o rată destul de înaltă (10-12‰). Un spor natural înalt (14-16‰) se atestă în localitățile urbane. Ca rezultat, sporul natural a constituit 34-36% din sporul total al populației urbane (1,7 milioane locuitori);
- Localitățile urbane au devenit mai atractive pentru populația rurală;
- În creşterea populației urbane un rol important a avut migrația internă a populației;
- Un loc destul de însemnat în creşterea numărului populației urbane revine transformărilor teritorial-administrative în perioada dată, în care o mare parte din localitățile rurale mari au fost transformate în localități de tip urban (Criuleni, Căuşeni, Glodeni, Sângerei şi altele, în total 40 localități). Totodată, o mare parte din localitățile rurale, au intrat în componența oraşelor (peste 60 localități rurale). Cota acestei componente în creşterea numărului populației urbane a constituit 14-15%;
- Intensitatea migrației interne a populației variază în profil teritorial – mai sporită se atestă în raioanele din Zona de Nord şi mai scăzută – în raioanele din Zona de Sud;
- Direcția principală a migrației interne a populației este nord-centru şi sud-centru. Ca rezultat, se înregistrează o concentrare mare a populației în Zona Centrală;
- Se înregistrează o diferență semnificativă în intensitatea migrației populației urbane şi rurale a Republicii Moldova. Indicatorul migrației populației urbane depăşeşte indicatorul respectiv al populației rurale de 3-4 ori;
- Totodată, conform Raportului UNFPA „Situația Populației Lumii 2007", Republica Moldova continuă să fie cea mai ruralizată țară din Europa.

Constatări:

- Migrației interne a populației îi revine locul principal în distribuția populației între mediul rural şi urban;
- Lipsa evidenței statistice a migrației interne face dificilă studierea acestui segment important al migrației populației;
- De intensitatea migrației interne depinde în mare măsură evoluția proceselor de urbanizare şi concentrare a populației.

3.6. Migrația externă

În condițiile actuale ale Republicii Moldova migrația populației solicită formarea unei noi viziuni asupra locului migrației în dezvoltarea demografică, socială şi economică a statului. Migrația este un fenomen demografic, a cărui evoluție depinde direct de forța factorilor de „atracție/respingere", care sunt preponderent economici. Optimizarea şi dirijarea migrației externe a populației pot aduce avantaje mari statului prin creşterea veniturilor de la turism, comerț şi de la alte activități.

Migrația externă are un caracter profund economic

Atâta timp cât între Republica Moldova şi statele dezvoltate va exista un important decalaj economic, se vor menține şi tendințele emigraționale şi migrația externă va păstra caracterul economic. Politi-

cile imigraționiste dure, promovate de țările Uniunii Europene, nu vor face decât să schimbe migrația legală în una ilegală, cu sporirea costurilor, inclusiv a celor neformale, iar decalajul economic va deplasa populația migrantă de pe segmentul intern de migrațiune pe cel extern.

Totodată, atât emigrația, cât şi imigrația modifică profund situația demografică: emigrația reduce potențialul economic, demografic şi social al societății pe termen lung. O consecință dureroasă a emigrației sunt pierderile demografice de populație economic activă, diminuarea genofondului demografic, dezintegrarea definitivă a multor familii prin divorț formal sau neformal, atunci când unul din soți a emigrat pe termen lung. Familia, ca instituție socială fundamentală, a fost zdruncinată profund şi multilateral de procesul migratoriu prin sporirea divorțialității, care s-a majorat de 1,5 ori în spațiul urban şi de aproape 2 ori în mediul rural. Copiii tot mai des sunt crescuți şi educați în familii incomplete, dar cu părinți în viață.

Evidența migrației populației este ineficientă

În prezent, în Republica Moldova de evidența migrației se ocupă mai multe instituții de stat: Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene, Ministerul Dezvoltării Informaționale, Serviciul Grăniceri. Creşterea numărului de instituții de stat, care gestionează problemele migrației, nu a dus încă la îmbunătățirea evidenței şi dirijării proceselor migraționale. Serviciile de stat responsabile pentru gestionarea problemelor migrației, au diferite atribuții şi uneori se ocupă în paralel cu aceleaşi probleme de evidență şi dirijare, fără a-şi coordona activitățile. În context, majoritatea problemelor managementului migrațional rămân nesoluționate.

O altă instituție abilitată în domeniu, Biroul Național de Statistică, în baza datelor administrative şi statistice (recensământul populației) elaborează doar statistica oficială a migrației populației după vârste, sexe, țară şi durată.

Starea de lucruri în evidența migrației externe a populației nu ne oferă posibilitatea de a efectua un studiu complex asupra acestui fenomen, deoarece evidenței statistice oficiale este supusă migrația definitivă (emigrația şi imigrația) populației, cu schimbarea locului de trai, adică doar acele persoane care au statutul de imigranți (sosiți), emigranți (plecați) şi repatriați *(figura 3)*.

Figura 3. Numărul emigranților, imigranților şi repatriaților în Republica Moldova (persoane)

	200l	2003	2005	2007	2008
Emigranți	6446	7376	6827	7172	6988
Imigranți	1293	1620	2056	2070	2749
Repatriați	1462	1285	1131	1763	2023
Total	**9201**	**10281**	**10014**	**11005**	**11757**

Sursa: BNS, Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2008

Din datele prezentate se poate vedea că numărul persoanelor cuprinse în procesele migraționale în perioada 2001-2008 este comparativ stabil (cu uşoare tendințe de creştere) în limitele de 6-7 mii emigranți, 1,3-2,7 mii imigranți şi 1,1-2,0 mii repatriați. Ca rezultat, fluxul migratoriu anual reflectă o pierdere de 4-5 mii persoane, ceea ce determină reducerea potențialului demografic național.

Direcțiile principale de emigrație sunt Rusia (2-3 mii anual), Ucraina (1,5-2,0 mii anual), SUA (1 mie anual), după care urmează Belarus, Germania, Israel şi alte state. În procesul de imigrație (sosire) în Republica Moldova un loc însemnat îl ocupă Ucraina, Turcia, Rusia (300-400 persoane anual), apoi urmează SUA, România şi alte state. Cele mai multe cazuri de repatriere se înregistrează din Ucraina, Turcia, Rusia, România, SUA.

Figura 4. Structura emigranților Republicii Moldova conform țării de destinație
Sursa: Biroul Național de Statistică

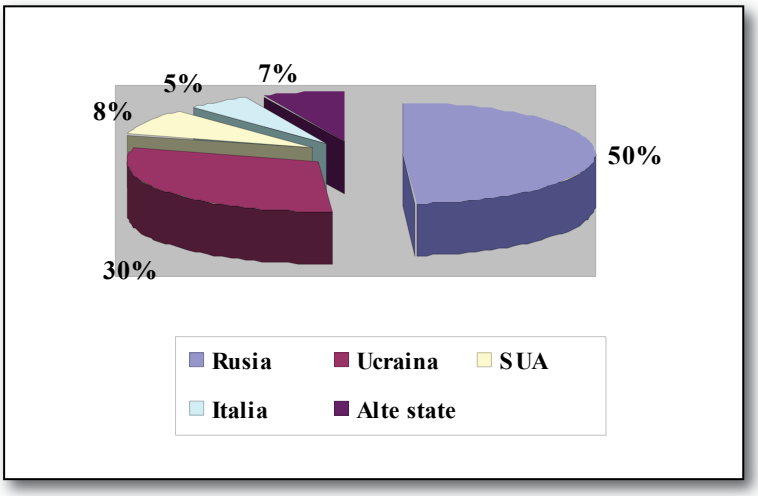

Migrația externă (internațională) a populației Republicii Moldova în prezent este destul de diversă ca formă, tipuri şi tendințe. Dacă până la începutul anilor '90 ai secolului XX migrația externă era orientată predominant spre Est, în spațiul ex-URSS, acum, în paralel cu direcția Est, s-a conturat şi direcția Vest. În Est o direcție prioritară o constituie Rusia, îndeosebi metropolele Moscova şi Sankt-Petersburg, locul secund revenindu-i Ucrainei. În categoria „alte state" ale migrației externe predomină statele Uniunii Europene *(figura 4)*.

Lipsa unei metodologii bine puse la punct face dificilă evidența numărului populației migratoare şi a structurilor ei demografice, sociale şi economice pe segmentul de migrație externă. Sursele de informare permit de a face doar o evaluare a nivelului de instruire a migranților.

Figura 5. Structura migranților conform nivelului de instruire
Sursa: BNS, Recensământul populației 2004

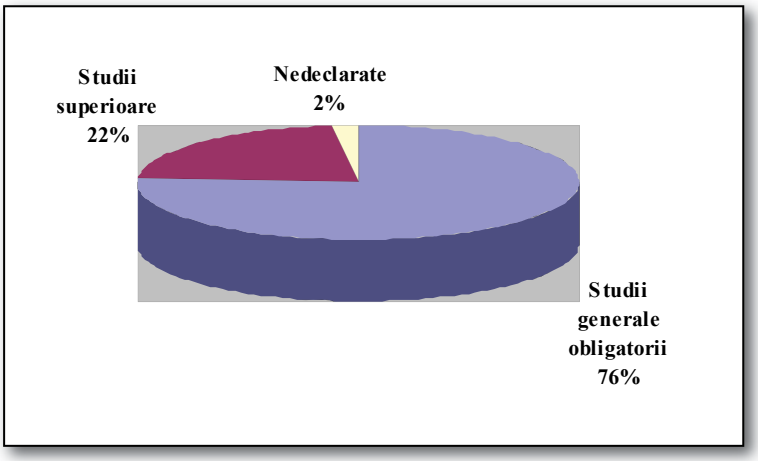

Migrația întotdeauna a fost o prioritate a populației cu nivel înalt de calificare, iar pentru populația Republicii Moldova aceasta nu este o excepție. În contingentul de migranți este considerabilă ponderea celor cu nivel înalt de instruire, 22% au studii superioare sau fiecare al cincilea migrant este cu studii superioare *(figura 5)*. Ponderea covârşitoare a migranților cu studii generale obligatorii (76%) are o anumită influență asupra aspectelor demografice şi sociale, în urma schimbului de migranți.

Figura 6. Emigranți conform țării de destinație (persoane)
Sursa: BNS, Anuarul statistic, 2008

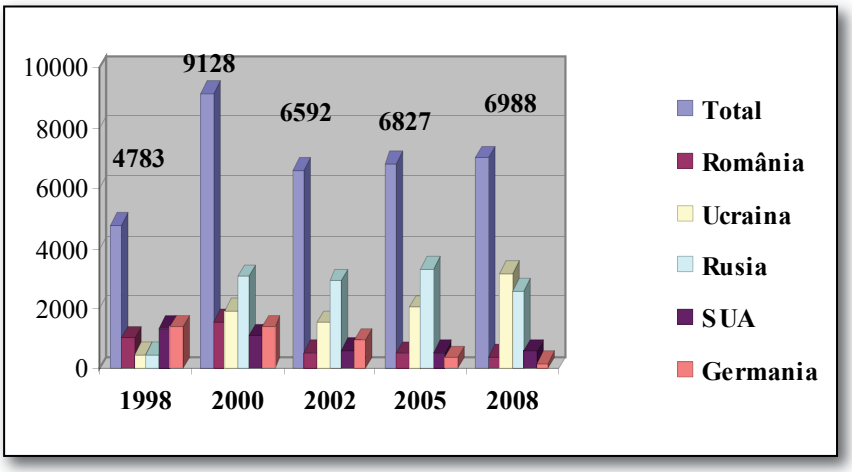

Conform datelor, statele înalt dezvoltate şi cu largi oportunități socioeconomice sunt prioritare în fluxul migratoriu. Printre acestea se numără Rusia şi Ucraina din spațiul CSI, Germania – în spațiul UE, iar SUA – printre statele lumii *(figura 6)*. A scăzut ponderea Israelului, care se afla printre primele țări de destinație în primii ani de independență.

Analizând datele statistice oficiale, pentru imigrare în Republica Moldova sunt conturate două tendințe: una de stabilire a populației din spațiul CSI (în special din Rusia şi Ucraina) şi cea de-a doua – de sosire a populației din Orientul Apropiat (lideri fiind Iordania şi Siria).

Chiar dacă sărăcia determină populația Republicii Moldova să emigreze, principala cauză a imigrării în țara noastră este angajarea la muncă *(figura 7)*.

Figura 7. Repartiția imigranților conform scopului sosirii
Sursa: BNS, Recensământul populației 2004

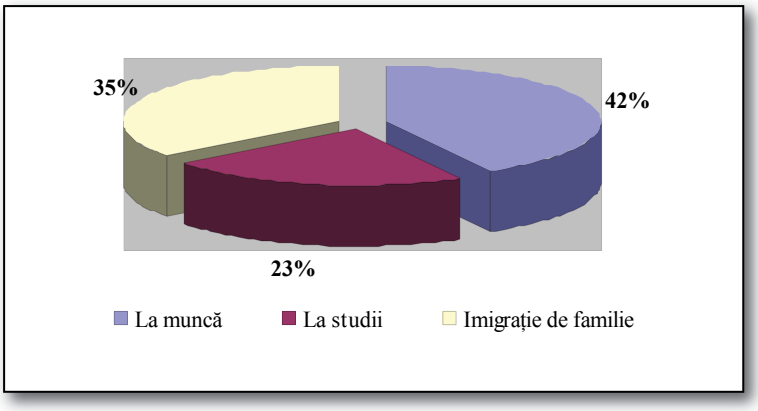

Procesul migrațional internațional (extern) în Republica Moldova, conform Recensământului populației din 2004, are caracter profund economic. Aproximativ 70% din totalul migranților au o motivație economică. Migrația economică se desfășoară atât pe cale legală, cât şi ilegală, cota şi dimensiunile celei din urmă fiind impunătoare. Migrația de muncă constituie în prezent cea mai dinamică formă de circulație a populației economic active.

Datele migrației externe actuale sunt foarte modeste față de valorile migrației externe din perioada de până în anii 1994-1995, când funcționa sistemul vechi de evidență a migrației populației. La începutul anilor ’90 statistica înregistra anual 61-65 mii emigranți şi 42-51 mii imigranți, ceea ce denotă o intensitate destul de mare a migrației externe a populației Republicii Moldova. Migrația externă a populației până în anii 1990-1991 avea o singură direcție – spre Est, spațiul ex-URSS.

Începând cu anii 1992-1994 direcțiile migrației externe a populației s-au diversificat foarte mult. Un rol prioritar l-a ocupat direcția spre Vest: Germania, SUA şi parțial Israel. La sfârşitul secolului XX şi începutul secolului curent un loc tot mai important în migrația externă revine Greciei, Italiei, Spaniei, Portugaliei şi altor state din Europa.

Despre volumul şi direcțiile migrației externe a populației la etapa actuală putem face unele constatări indirecte. Acest segment al migrației este determinant de faptul că migrația legală a căpătat caracter ilegal. De fapt, inițial migrația externă în raport cu țara de origine are caracter legal, deoarece majoritatea emigranților pleacă în baza documentelor legale, având paşaport şi foi turistice, pentru o perioadă de 2-4 săptămâni, adică este o mişcare temporară a populației țării. Dar majoritatea lor, sosind în țara de destinație, se angajează la serviciu (deci, se realizează scopul pentru care au plecat) şi din start devin persoane ilegale. Totuşi, este destul de dificilă prezentarea datelor despre numărul persoanelor care pleacă anual din Republica Moldova.

Cu certitudine, din datele disponibile nu putem constata exact numărul participanților la migrația externă, nici direcțiile migrației, cu atât mai mult nu putem deduce nici altă informație de ordin social, demografic sau economic.

Din cele relatate se poate conchide că migrația poate fi apreciată ca a treia mare problemă demografică în Republica Moldova. Un mare număr de cetățeni din Republica Moldova locuiesc în afara țării, iar numărul exact al acestora nu se cunoaşte. Este recomandată monitorizarea celor care au plecat şi care pleacă peste hotarele țării.

Constatări:

- Migrația externă stimulează pierderile demografice de populație potențial reproductivă;
- Motivul economic este principala cauză a migrației externe;
- Monitorizarea imigranților (acomodarea, integrarea lor în Republica Moldova) este o măsură necesară pentru studiile de perspectivă.

IV. Caracteristicile situației demografice actuale (2000-2008). Implicațiile economice şi sociale

4.1. Populația de vârstă şcolară şi sistemele educației naționale

Structura populației pe vârste are implicații multilaterale asupra dezvoltării sistemului educațional al statului. Numărul populației în vârstă de până la 25 ani are influență directă asupra contingentului copiilor de vârstă preşcolară, şcolară, gimnazială, liceală şi universitară. La rândul său, numărul populației pentru fiecare vârstă sau grup de vârstă are implicații directe asupra instituțiilor sistemului educațional şi efectivului cadrelor pedagogice. Micşorarea numărului şi ponderii copiilor şi tinerilor în structura populației este caracteristică pentru evoluția populației în ansamblu (Anexă, tabelul 2).

Din analiza informației prezentate în tabel se poate constata că în anii 1997-2008:

• numărul copiilor în grupa de vârstă 0-2 ani s-a micşorat cu 23%, iar ponderea lor în totalul populației a scăzut de la 4,0 la 3,1%;

• numărul copiilor de vârstă preşcolară (3-6 ani) şi vârstă şcolară (7-11 ani) a scăzut cu 35-38%, iar ponderea lor în totalul populației a scăzut de la 15,5% la 9,8%;

• numărul şi ponderea copiilor din clasele gimnaziale (12-15 ani) au scăzut cu 16%, pe când în grupele de vârstă liceală şi universitară s-au mărit, de la 11,1% la 13,7% (sau cu 23%), fapt ce se explică prin atingerea vârstei corespunzătoare de către generațiile cu un efectiv numeric mare născute în anii 1990-1991.

De aici rezultă că reducerea natalității populației are implicații negative în primul rând asupra sistemului educațional – preşcolar, primar şi gimnazial, exprimat prin reducerea în continuare a efectivului grupelor de vârstă corespunzătoare. Clasele liceale şi instituțiile universitare se vor confrunta cu aceste implicații semnificative începând cu anii următori (2011-2012), când generațiile născute după anii 1995-1996 vor ajunge la vârsta şcolară corespunzătoare. Acest fapt va determina necesitatea reformării şi sistemului de învățământ superior.

Sistemul educațional în Republica Moldova s-a stabilit în conformitate cu cerințele actuale de dezvoltare a societății. Actualul sistem educațional este racordat în mare măsură la cerințele sistemului educațional al Uniunii Europene. În funcție de sistemul acceptat, se efectuează şi structurizarea populației pe vârste, conform etapelor de educație şi învățământ.

Figura 8. Etapele sistemului de învățământ
Sursa: BNS, Anuarul statistic, 2008

Etapele sistemului de învățământ	Grupele de vârstă
Educația preşcolară	3-6 ani
Învățământul primar (4 ani)	7-11 ani
Învățământul gimnazial (5 ani)	12-15 ani
Învățământul liceal (3 ani)	16-18 ani
Studii universitare (ciclu I – 3 ani)	19-23 ani

La toate etapele sistemului de învățământ este antrenată populația în limitele de vârstă de 3-23 ani *(figura 8)*. Este de aşteptat că transformările în structura pe vârste a populației peste 3 ani se vor reflecta asupra contingentului copiilor încadrați în instituțiile preşcolare, peste 7-8 ani – în sistemul de învățământ gimnazial, iar etapele următoare de învățământ vor fi afectate mai târziu. Dezvoltarea sistemului instructiv-educativ va fi afectat cu 8-10 ani mai târziu după începutul transformărilor în structura pe vârste a populației, fapt necesar a fi luat în considerație la pregătirea în modul corespunzător a tuturor sistemelor de învățământ – primar, secundar şi liceal.

Este necesară racordarea sistemului de învățământ la noua situație demografică a Republicii Moldova

Analiza informației statistice pentru anii 2001-2008 sub aspectul evoluției sistemului educațional denotă o dependență esențială a acestui sistem de transformările structurii de vârstă a populației (*Anexă, tabelul 3*). Nu excludem faptul că siste-

mul educațional poate fi influențat şi de alți factori, cum ar fi cei economici, sociali, politici (politica dezvoltării sistemului de învățământ).

Urmărind evoluția informației statistice pentru anii 2001-2008, putem trage următoarele concluzii:

- numărul instituțiilor preşcolare a crescut în perioada de referință cu 227 unități sau cu 12,8%. În acelaşi timp, numărul copiilor de vârstă preşcolară s-a micşorat cu 29,4%;
- numărul şcolilor primare s-a micşorat cu 28 unități (23%), iar numărul de elevi – cu 8,4 mii (43,0%). Acest proces poate căpăta proporții şi mai mari din cauza reducerii numărului de copii în grupa de vârstă corespunzătoare;
- numărul instituțiilor gimnaziale s-a mărit cu 15 unități (2,2%), în acelaşi timp numărul de elevi încadrați în aceste instituții a scăzut cu 40 mii (27,3%), ceea ce confirmă reducerea numerică a elevilor pentru fiecare clasă;
- numărul şcolilor medii s-a redus de 2,5 ori, iar numărul de elevi – de 5,2 ori, în mare măsură ca rezultat al transformării lor în licee sau în gimnazii;
- numărul de licee a crescut în această perioadă ca rezultat al modernizării sistemului de educație.

Schimbările în structura pe vârste a populației Republicii Moldova, care au avut loc în ultimul deceniu, s-au răsfrânt şi asupra contingentului de elevi. Ca exemplu, dacă în anii 1997-1998 contingentul de copii pentru clasa I (generațiile născute în anii 1990-1991) alcătuia 75-76 mii copii, în anii 2008-2009 efectivul copiilor pentru clasa I constituia doar 36-37 mii, deminuându-se de 2 ori. Acestea sunt generațiile cu cel mai mic număr de copii înregistrate în Republica Moldova. În perspectivă schimbările menționate în structura pe vârste se vor reflecta direct asupra contingentului elevilor din clasele gimnaziale, apoi liceale şi universitare (*Anexă, tabelul 4*).

În şcoli clasele de elevi sunt incomplete, se înregistrează discontinuitate în clase şi chiar reducerea numărului de şcoli

În perioada anilor 1998-2008 numărul elevilor din instituțiile de învățământ de toate nivelurile s-a micşorat cu 23,7%, în acelaşi timp, contingentul elevilor din clasele 1-4 s-a micşorat cu 45,1%, iar al elevilor din clasele 5-9 – cu 31,1%. În aceeaşi perioadă contingentul elevilor din clasele liceale (10-11/12) a crescut cu 102,4%. Această situație se va menține doar până în anii 2011-2012, când generațiile cu un număr mai mic de copii vor ajunge la vârsta corespunzătoare.

Constatări:

- Este necesară ajustarea sistemului de învățământ de toate nivelurile la noile condiții, în corespundere cu evoluția tendințelor demografice;
- Se impune modificarea efectivului necesar de elevi în clase pentru ciclul primar, gimnazial şi liceal.

4.2. Populația în vârstă aptă de muncă. Populația economic activă

Deteriorarea situației demografice, care a avut loc în ultimul deceniu al secolului XX şi începutul secolului XXI, s-a răsfrânt negativ asupra întregii construcții demografice şi îndeosebi asupra structurilor pe vârste. În perioada anilor 1999-2008, ca urmare a scăderii natalității, numărul tinerilor (0-14 ani) s-a micşorat cu 260 mii persoane (sau cu 38%), iar în segmentul persoanelor vârstnice s-a observat o creştere continuă lentă. Continuarea scăderii natalității în viitor va determina modificarea raportului dintre populația tânără şi cea vârstnică de ambele sexe. Micşorarea intrării cohortei populației tinere în segmentul persoanelor apte de muncă, în paralel cu creşterea numărului persoanelor vârstnice va condiționa scăderea numerică de mai departe a populației apte de muncă şi economic active. Un factor negativ în dezvoltarea acestui proces îl va constitui şi numărul mare de decese, îndeosebi în segmentul persoanelor adulte (între bărbați) şi dinamica fluxului migrațional.

De asemenea, se constată o creştere a populației în vârstă aptă de muncă cu 361 mii persoane (18,3%), ceea ce se datorează generațiilor numeroase născute în perioada postbelică (*figura 9*).

Figura 9. Populația în vârstă aptă de muncă
Sursa: Biroul Național de Statistică

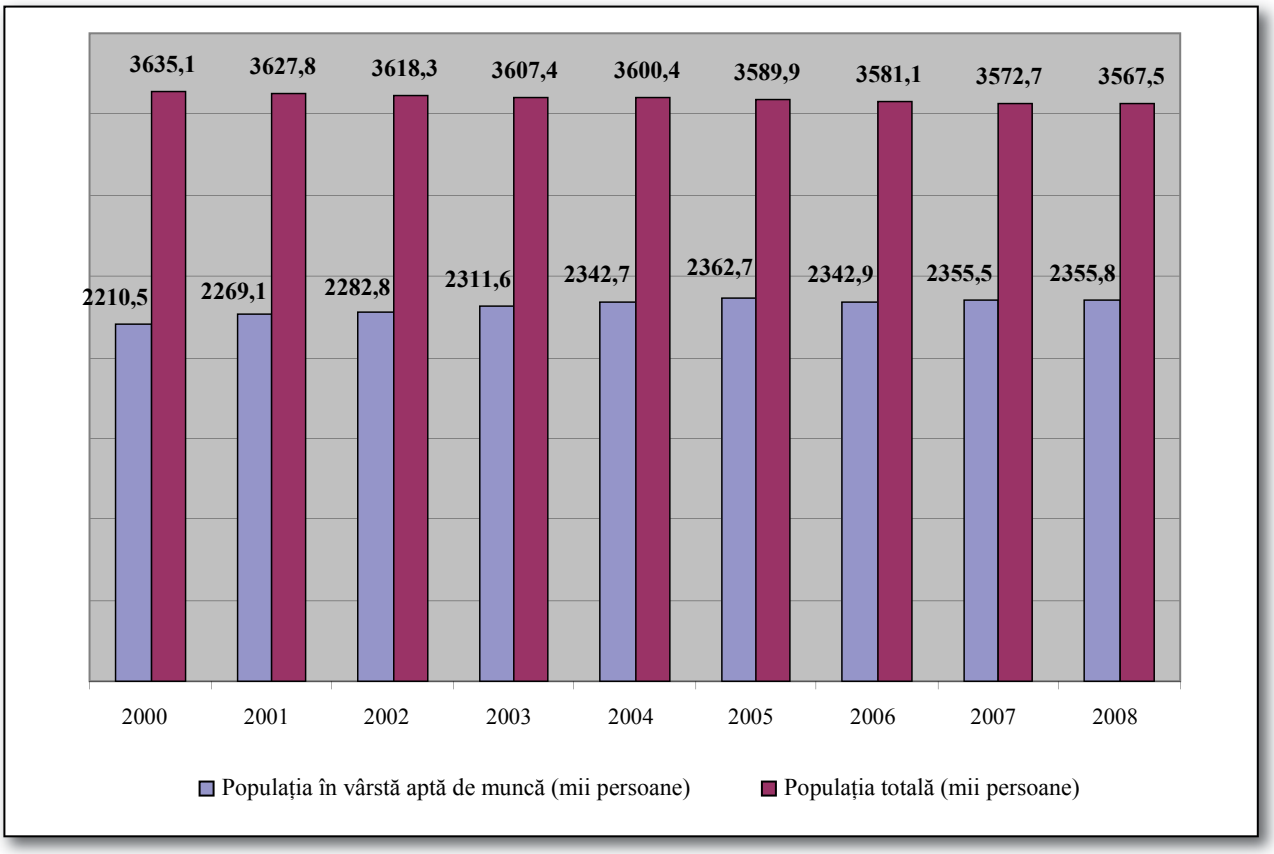

Pe parcursul aceluiaşi interval de timp, populația economic activă (ocupată şi şomeri) a avut o tendință de scădere cu 379 mii persoane (22,5%), iar rata de activitate (proporția populației active în populația totală) s-a redus de la 60% în anul 2000 la 37% în 2008, ca rezultat al creşterii numărului populației economic active plecate peste hotarele țării (*figura 10*). Reducerea ratei de activitate este influențată semnificativ de creşterea masivă a numărului de studenți, ceea ce duce în mod automat la reducerea ratei de activitate a populației până la vârsta de 25 ani.

Figura 10. Persoane economic active, mii persoane
Sursa: Biroul Național de Statistică

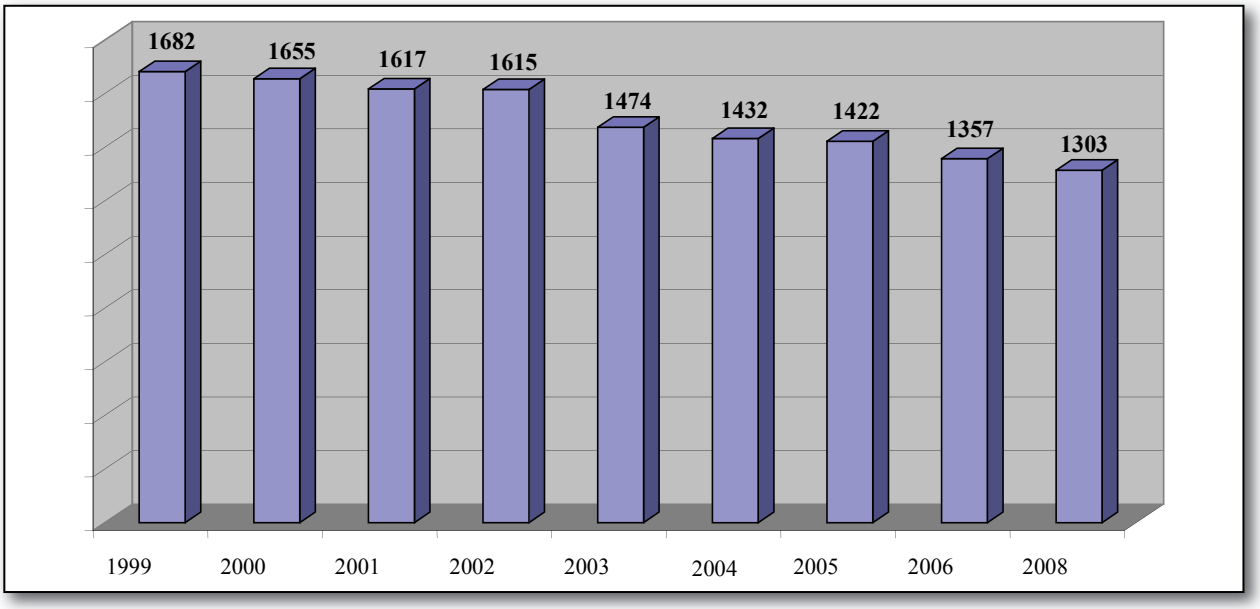

În această perioadă scăderea ratei de activitate economică este caracteristică atât pentru bărbați, cât şi pentru femei, însă la bărbați acest proces a decurs într-un ritm mai înalt. La bărbați aceasta s-a redus de la 63,9% în anul 2000 la 47,3% în 2008, iar la femei – de la 56,3% la 41,5%. O reducere mai semnificativă a activității economice s-a înregistrat la bărbați în grupa de vârstă de 15-49 ani, iar la femei – în grupa de vârstă de 15-44 ani. Aceste schimbări, probabil, sunt consecințe ale creşterii migrației externe ilegale. În statele industrial-dezvoltate, în categoria de vârstă tânără (15-24 ani), se înregistrează până la 51,5% de persoane economic active, în timp ce în Republica Moldova în anul 2008 acest indicator constituia mai puțin de 20%. Procentul scăzut al tinerilor încadrați în câmpul muncii în Republica Moldova se explică parțial prin faptul că studiile superioare sunt încheiate spre vârsta de 23-25 ani şi prin lipsa experienței în câmpul muncii a absolvenților.

Rata de activitate economică a populației şi parametrii ce o condiționează (rata de ocupare a forței de muncă şi a şomajului) reprezintă factori importanți ce determină proporțiile sistemului de pensionare a persoanelor vârstnice, deoarece influențează numărul de potențiali plătitori ai contribuțiilor asigurărilor sociale de stat şi, ca urmare, a multor indicatori financiari ai sistemului de pensionare.

Populația ocupată s-a redus cu 244 mii persoane (16,3%) în anii 1999-2008, de la 1495 mii până la 1251 mii, iar rata acestui indicator (proporția populației ocupate cu vârsta de 15 ani şi peste în populația de aceeaşi categorie de vârstă) s-a micşorat de la 55% în 2000 la 42,5% în 2008, scăderea fiind de 12,5 puncte procentuale (*figura 11*). Această scădere semnificativă se observă atât la bărbați, cât şi la femei, îndeosebi în regiunile rurale. Pe parcursul anilor 2000-2008 se constată unele schimbări în segmentele de vârstă ale populației ocupate. S-a micşorat populația cu vârsta cuprinsă între 15-24 ani de la 13% la 9,4% şi se observă o tendință de creştere în grupa de vârstă de 50-64 ani de la 18,1% până la 23,8%. Acest fenomen poate fi explicat prin procesul de emigrare a tinerilor şi încadrarea în câmpul muncii a persoanelor pensionate. Totodată, în ultimii ani numărul populației ocupate s-a menținut la acelaşi nivel, cu mici diferențe.

Figura 11. Persoane ocupate, mii persoane
Sursa: Biroul Național de Statistică

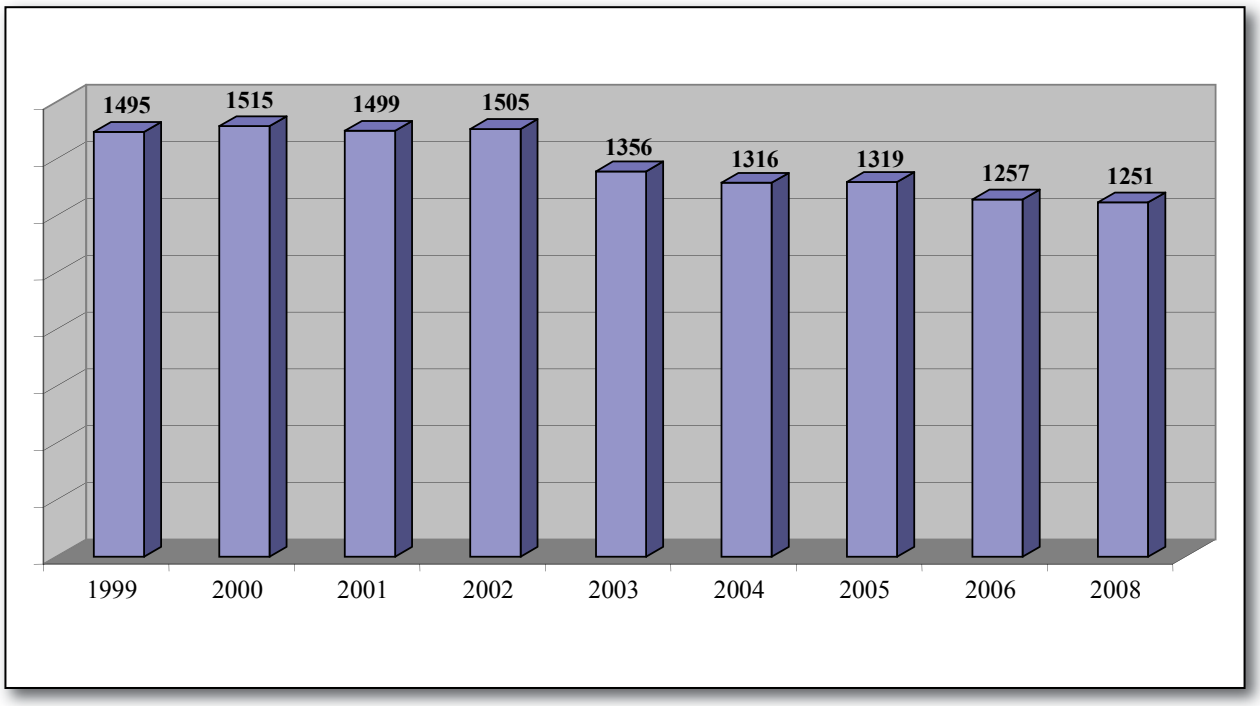

Numărul redus de şomeri în întreaga republică se explică prin faptul că nu toate persoanele se înregistrează la Oficiile forței de muncă şi, nu în ultimul rând, prin respectarea recomandărilor Organizației Internaționale pentru Migrație (elaborate la cea de-a XIII-a Conferință internațională privind problemele statisticii muncii), potrivit cărora este suficientă o oră de lucru pentru ca persoana să nu fie considerată şomer (*figura 12*).

Figura 12. Şomerii, mii persoane
Sursa: Biroul Național de Statistică

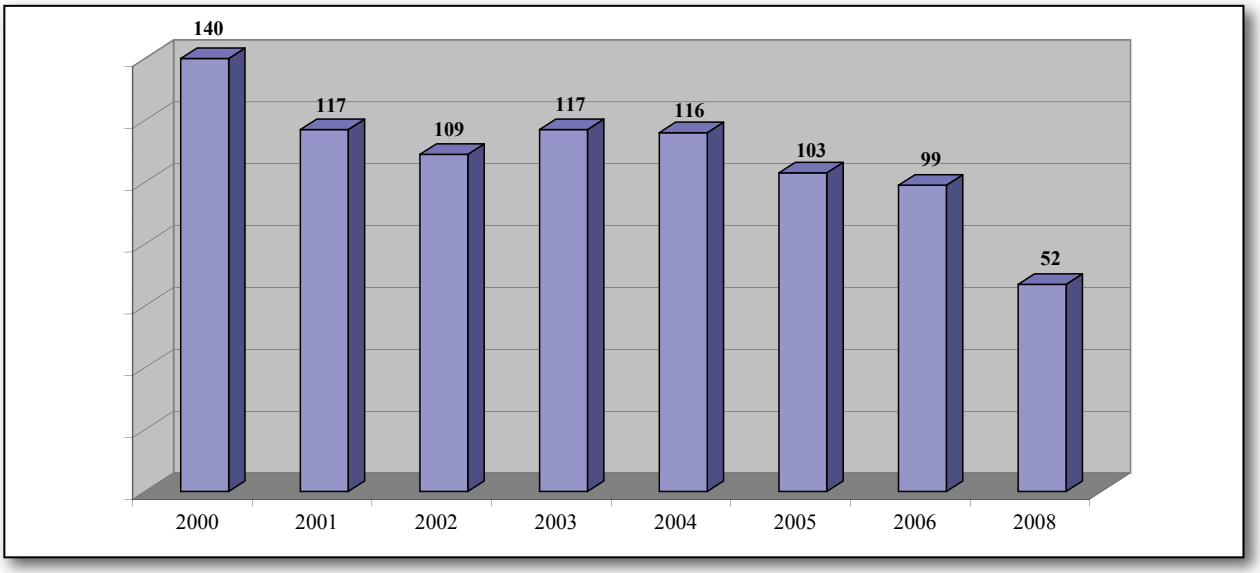

Se înregistrează unele schimbări ale populației ocupate în anumite ramuri ale economiei naționale: o scădere semnificativă cu 46,6% în agricultură, de la 766 mii la 389 mii persoane, şi o creştere a populației ocupate în alte ramuri: în comerț – cu 28,2% (de la 163 mii la 209 mii persoane), în construcții – cu 88% (de la 44 mii la 83 mii persoane).

4.3. Populația vârstnică. Sistemul de asigurări sociale

Populație vârstnică (de vârsta a treia) este considerată populația care a depăşit vârsta de 60 ani. Schimbările în structura pe vârste a populației şi creşterea rapidă a numărului populației peste această vârstă pot duce la schimbarea conceptului în cauză. Tot mai des se vehiculează ideea că pragul de îmbătrânire a populației trebuie să fie reconsiderat, după cum este aplicat deja în unele țări ale Uniunii Europene.

Creşterea numărului şi ponderii populației de peste 60 ani este rezultatul evoluției în ultimele decenii a trei fenomene demografice distincte:

- micşorarea numărului şi ponderii populației tinere, ca rezultat al diminuării natalității populației;
- creşterea numărului şi ponderii populației vârstnice, ca rezultat al creşterii numărului populației din generațiile care au ajuns la vârsta de 60 ani şi al creşterii speranței medii de viață la naştere;
- numărul şi structura pe vârste a emigranților în ultimii ani.

Republica Moldova se situează în şirul statelor cu populație demografic adultă

Până în anii 1986-1987 Republica Moldova intra în numărul statelor cu populație tânără, deoarece ponderea populației cu vârsta de peste 60 ani nu depăşea pragul îmbătrânirii de 12% din totalul populației. Republica Moldova a atins acest prag în anii 1988-1989. La Recensământul populației din 1989 ponderea acestei categorii de populație constituia deja 12,6%. Pe parcursul anilor ’90 procesul de îmbătrânire s-a intensificat, la Recensământul din anul 2004 ponderea populației cu vârsta de peste 60 ani a atins cota de 14,2%, iar în 2008 a scăzut la 13,5% (*Anexă, tabelul 5*).

În baza celor expuse pot fi formulate următoarele concluzii:

- Numărul populației cu vârsta de peste 60 ani în structura populației în perioada de referință a fost stabilă, iar ponderea ei s-a mărit de la 12,6 la 13,5%;
- Micşorarea numărului (şi a ponderii) populației în grupele de vârstă de 60-64 ani este consecința faptului că la această vârstă ajung generațiile născute în perioada celui de-al doilea război mondial, caracterizate printr-un număr mic al populației;

- Creşterea semnificativă a numărului şi ponderii populației care a depăşit vârsta de 70 ani se datorează atât faptului că generațiile de până la război (ale anilor '30) erau mai numeroase, cât şi creşterii în ultimul deceniu a calității vieții şi, respectiv, a speranței de viață a populației;
- Numărul şi ponderea populației vârstnice se deosebesc esențial după mediul de trai şi după sexe (*figura 13*).

Figura 13. Repartizarea populației vârstnice după mediul de trai (2008), mii persoane

Grupa de vârstă	Urban	Rural	Rural în % față de urban
60-64	49,5	69,9	141
65-69	46,9	78,4	167
70-74	33,7	67,1	199
75-79	24,3	53,9	222
80-84	14,0	28,6	204
85-89	5,1	12,5	245
90+	1,5	3,1	206
Total	**175,0**	**293,5**	**168**

Sursa: Biroul Național de Statistică

Se înregistrează o predominare a populației vârstnice în mediul rural. Numărul populației rurale cu vârsta de peste 60 ani este mult mai mare în toate grupele de vârstă decât al populației urbane. Populația vârstnică în mediul rural este cu 68% mai numeroasă decât în mediul urban, iar în grupa de vârstă de 60-69 ani – cu până la 1,6 ori.

Populația rurală a atins limita de îmbătrânire (de 16%-17%), fapt ce va avea implicații economice şi sociale

Această diferențiere caracteristică în funcție de sexul şi de mediul de trai al populației se evidențiază în *Anexă, tabelul 6*.

Se poate constata un decalaj mare şi, totodată, un proces de creştere a numărului şi ponderii populației de sex feminin în mediul rural, în funcție de creşterea vârstei. Odată cu creşterea vârstei, decalajul se măreşte şi mai mult. Dacă în grupa de vârstă de 40-45 ani proporția sexului feminin este de 52%, în grupa de vârstă de 65-69 ani aceasta este de 59,1%, iar în grupele de vârstă următoare creşte şi mai mult (după 80 ani se apropie de 70%).

Numărul vârstnicilor nu coincide cu cel al pensionarilor pentru limita de vârstă, dar aceştia din urmă au o pondere însemnată în structura pe vârste a populației (*figura 14*).

Figura 14. Numărul persoanelor care primesc pensii (la sfârşitul anului, mii persoane)

	2004	2005	2007	2008
Total	**636,6**	**634,3**	**636,7**	**639,4**
inclusiv:				
Aflați în evidența organelor de asigurare socială, dintre care primesc pensie:	620,7	618,3	619,4	621,4
pentru limită de vârstă	456,3	451,8	452,3	455,2
de invaliditate	123,1	126,5	129,7	131,3
în urma pierderii întreținătorului	32,7	31,1	28,6	26,3
pentru vechime în muncă etc.	8,6	8,9	8,8	8,6

Datele prezentate demonstrează că în ultimii 5 ani numărul de pensionari aflați la evidența organelor de asigurare socială nu s-a schimbat semnificativ. Numărul total al beneficiarilor de pensii în perioada

2004-2008, cu mici devieri, s-a păstrat în limitele de 639,4 mii. În acelaşi timp, numărul persoanelor aflate în evidența organelor de asigurare socială s-a micşorat puțin, de la 620,7 mii la 621,4 mii.

Evoluția numerică a categoriilor de persoane aflate în evidența organelor de asigurare socială este puțin diferită. Efectivul pensionarilor pentru limita de vârstă este aproape stabil (451-452 mii), cu unele tendințe uşoare de scădere până în anul 2007, ca din 2008 să se înregistreze începutul unei creşteri lente. Totodată, numărul pensionarilor de invaliditate în această perioadă a crescut de la 123,1 mii la 131,3 mii persoane, sau cu 6,6%. Numărul celorlalte categorii de pensionari (în urma pierderilor întreținătorului, pentru vechime în muncă etc.) sunt destul de stabile sau au tendințe uşoare de micşorare.

În anul 2008 numărul total de pensionari aflați în evidența organelor de asigurare socială (beneficiari de toate tipurile de pensii) a constituit 621,4 mii persoane sau 17,4% din numărul total al populației, ponderea lor fiind mai scăzută în comparație cu anul 1999, fenomen determinat de faptul că în prezent în vârsta de pensionare intră generațiile mai puțin numeroase, care s-au născut în anii de război, precum şi de majorarea vârstei de pensionare. Dacă în anul 1998 s-au înregistrat 788 mii persoane care primeau pensie, apoi în anul 2001 – 705 mii, iar în 2008 – 621,4 mii. În legătură cu diferența de 5 ani dintre vârsta de pensionare la bărbați şi la femei, stabilită de legislație (62 de ani la bărbați față de 57 de ani la femei), generațiile de bărbați născuți după războiul II mondial abia încep a intra în vârsta de pensionare.

Îmbătrânirea populației în ultimii ani nu a influențat efectivul resurselor de muncă, numărul cărora a fost în creştere, cu o diminuare nesemnificativă în anul 2007, iar în anul 2008 efectivul lor a crescut cu 12,5 mii persoane. În continuare, pe termen mediu, structura pe vârste a populației din Republica Moldova va suporta schimbări esențiale. Natalitatea scăzută şi creşterea speranței de viață la naştere vor contribui la majorarea ponderii persoanelor de vârstă înaintată în structura populației.

Suplinirea veniturilor în urma pierderii capacității de muncă a asiguratului este principala funcție a oricărui sistem de pensionare. Deşi în ultimii ani pensiile au fost majorate, în urma indexărilor anuale, raportul dintre pensia medie şi salariul mediu brut continuă să rămână foarte redus, constituind doar 26,7%. Există diferențe destul de semnificative între mărimile pensiilor la bărbați şi femei, constituind 10-15% în favoarea bărbaților. Această diferență îşi găseşte explicația în stagiul realizat până la vârsta de pensie, precum şi în faptul că femeile sunt ocupate preponderent în sectoare cu un nivel de salarizare mai mic.

Îmbătrânirea demografică şi situația nefavorabilă de pe piața muncii produc modificări structurale de ordin socioeconomic cu impact asupra populației economic active şi inactive, iar reducerea mortalității, creşterea speranței de viața a populației, structura migranților implică creşterea gradului de dependență a generațiilor în vârstă.

Asigurarea cu pensii a persoanelor vârstnice, cheltuielile legate de serviciile de sănătate şi cele sociale vor fi unele dintre cele mai dificile probleme sociale în Republica Moldova pe termen mediu şi lung, dat fiind că începând cu 2015 raportul (sau ponderea) persoanelor vârstnice va fi în creştere continuă. După anul 2020 la vârsta de pensionare vor ajunge persoanele care în prezent nu sunt încadrate în câmpul muncii sau lucrează fără contract de muncă. Costurile serviciilor sociale minimale pentru ele vor trebui suportate de fondurile sociale.

Există motive pentru a presupune că în anii apropiați persoanele care au atins vârsta de pensionare vor fi mai active în plan profesional decât predecesorii lor. În viitor reducerea natalității va micşora presiunea tinerilor asupra locurilor de muncă ale vârstnicilor. Persoanele vârstnice vor fi nevoite să-şi continue activitatea profesională un timp mai îndelungat, dat fiind că numărul populației vârstnice nu va permite tinerilor angajați în câmpul muncii, cu o pondere relativ mică în structura populației, să acopere cheltuielile sociale de întreținere.

Toate acestea determină necesitatea gestionării în mod corespunzător a problemelor sociale. Consecințele nefavorabile ale îmbătrânirii populației trebuie reduse prin creşterea productivității muncii, prelungirea „duratei de viață sănătoasă şi activă", continuarea activității vârstnicilor care doresc să muncească şi după atingerea vârstei de pensionare.

Constatări:

- Formarea sistemului de prognozare socioeconomică în domeniul asigurărilor sociale;
- Adaptarea sistemului de protecție socială în funcție de prognozele realizate;
- Pregătirea sistemului de ocrotire a sănătății pentru a răspunde adecvat cerințelor populației vârstnice;
- Necesitatea instituirii sistemului de pensii private în Republica Moldova.

4.4. Structura gospodăriei şi familiei

În ultimele decenii în structura familială şi cea a gospodăriei casnice au intervenit schimbări esențiale, având o importanță deosebită din perspectiva tendințelor de reproducere a populației. Numărul gospodăriilor casnice, înregistrate la Recensământul populației din 2004, a fost de 1131,8 mii, în care locuia 99,2% din populația țării. Restul de 0,8% sunt copiii din casele-internat şi persoanele de vârstă înaintată din azilurile pentru bătrâni. Mărimea medie a unei gospodării casnice a constituit 3,0 persoane, fiind mai înaltă decât în Rusia (2,84) şi media din Uniunea Europeană (2,6).

În mediul rural mărimea medie a unei gospodării casnice constituie 3,1 persoane, iar în cel urban – 2,8. În profil teritorial numărul mediu de persoane pe o gospodărie variază între 2,5 şi 3,5 persoane, submedia pe țară la acest indicator fiind înregistrată în nordul şi în centrul republicii. Cele mai mari dimensiuni ale gospodăriilor casnice s-au constatat în UTA Găgăuzia (3,5).

Familia ca unitate socială trece printr-o perioadă de instabilitate

În structura gospodăriilor casnice predomină gospodăriile familiale, constituind 77% din numărul total, printre care cea mai mare pondere o dețin gospodăriile alcătuite dintr-un cuplu conjugal cu sau fără copii (nuclee familiale) – 79%, urmate de gospodăriile constituite din două cupluri conjugale (4,8%), din trei şi mai multe cupluri conjugale (0,2%). Peste 16% (140,7 mii) din gospodăriile familiale sunt familii incomplete (monoparentale), alcătuite din mamă sau din tată cu copii, cu alte rude ori persoane neînrudite sau fără ele. Ponderea gospodăriilor din mediul rural constituite dintr-un cuplu conjugal cu sau fără copii depăşeşte cu 7,1% ponderea acestui tip de gospodării din mediul urban. Ponderea gospodăriilor monoparentale din mediul urban era cu 9,2% mai mare decât în mediul rural. În comparație cu Recensământul populației din 1989, în structura gospodăriilor casnice familiale s-a constatat o reducere semnificativă de 14% a nucleelor familiale complete şi o creştere cu 6% a numărului de familii monoparentale.

Reducerea natalității, modificarea comportamentului familial al populației, instabilitatea familiei şi creşterea numărului de familii incomplete au dus la reducerea dimensiunilor familiei. Mărimea medie a unei gospodării casnice familiale între anii 1989-2004 s-a micşorat de la 3,4 până la 3,1 persoane. S-au constatat schimbări importante în structura familiilor cu copii în vârstă sub 18 ani. S-a majorat ponderea familiilor cu un singur copil (cu 3,6%), iar ponderea familiilor cu 2 copii şi a familiilor numeroase cu 3 şi mai mulți copii s-a micăorat cu 5% şi, respectiv, cu 3%. Ponderea familiilor fără copii a crescut cu 4,7%.

A crescut numărul gospodăriilor casnice alcătuite dintr-o singură persoană (20%). În numărul total de gospodării casnice, 11,7% (132436) sunt reprezentate de persoanele în vârstă de 60 ani şi peste. Cel mai mare număr al acestora s-a înregistrat în mediul rural (72,9%), majoritatea fiind femei (78,7%). Repartiția în funcție de vârstă demonstrează că în acest tip de gospodării prevalează persoanele în vârstă de peste 70 ani (61,2%).

Astfel, dezvoltarea unui sistem integrat de servicii sociale primare şi specializate la nivel comunitar va permite prevenirea marginalizării, instituționalizării şi excluziunii sociale a persoanelor vârstnice, precum şi asigurarea unor intervenții specializate multidisciplinare şi depăşirea situațiilor de risc.

Totodată, este necesară consolidarea capacităților reprezentanților administrației publice locale, dezvoltarea responsabilității şi angajamentului comunitar local față de abordarea problemelor de asistență socială în cadrul comunității şi îmbunătățirii calității vieții persoanelor vârstnice.

Schimbările în structura gospodăriei şi familiei, ce țin de reducerea dimensiunilor gospodăriei şi dezorganizarea familiei, au condus la consecințe sociale atât la nivel individual, cât şi la nivel social. Dacă mai înainte problemele persoanelor vârstnice se rezolvau în familie, astăzi şi pe viitor societatea va trebui să intervină din ce în ce mai mult în rezolvarea lor. Nuclearizarea familiei, exodul sat-oraş al persoanelor tinere, procesele de industrializare şi urbanizare, precum şi sistemele de asigurare cu pensii şi de sănătate au dus la transferarea unora dintre responsabilități pentru persoanele vârstnice în afara familiei, modificând relațiile dintre generații.

Ceea ce se atestă astăzi cu o certitudine tot mai mare este că relativa independență a vârstnicilor de descendenții lor a provocat distanțarea copiilor de părinți, fenomen însoțit de unele efecte nedorite, cum ar fi izolarea, abandonul sau instituționalizarea vârstnicilor. Menținerea, pe cât posibil, a persoanelor vârstnice în familie ridică în actualitate problema dezvoltării serviciilor de asistență socială la nivel comunitar.

Diversificarea modelelor familiale, solidaritatea şi cooperarea între generații vor genera necesitatea elaborării măsurilor şi adaptării sistemului de protecție socială la noile condiții sociale. În acest context, urmează a fi promovate valorile familiei tradiționale, sensibilizarea societății, educarea tinerei generații în realizarea corespunzătoare a rolurilor femeii şi bărbatului în societate şi familie, reieşind din noile relații sociale şi în contextul depăşirii stereotipurilor de gen.

O atenție deosebită necesită problema protecției sociale a familiilor numeroase, care în cea mai mare măsură sunt supuse riscului sărăciei. Conform rezultatelor Cercetării Gospodăriilor Casnice a Biroului Național de Statistică, riscul de sărăcie creşte proporțional cu numărul de copii în familie, iar cele mai înalte rate ale sărăciei absolute sunt înregistrate în familiile cu 3 şi mai mulți copii, în special în mediul rural. Îndemnizațiile care se acordă familiilor numeroase nu influențează semnificativ statutul economic al acestora, din cauza cuantumului redus.

Constatare:

- Este necesară dezvoltarea politicilor de protecție socială a familiilor socialmente vulnerabile, cu implicarea mai multor structuri (instituțiile de protecție socială, învățământ, ocrotirea sănătății).

4.5. Aspecte şi tendințe teritoriale ale depopulării

Tranziția la economia de piața a modificat imaginea demografică a Republicii Moldova. Depopularea este un fenomen cât se poate de nou în procesul demografic național şi urmează a fi calificat drept „criză demografică". Fenomenul a apărut în evoluția populației din arealul geografic al Europei, dar cu calități şi particularități diferite sau specifice pentru fiecare țară în parte. Depopularea este o etapă inevitabilă după o tranziție demografică cu tempouri alerte.

În condițiile unui număr mic de populație, depopularea ca fenomen trebuie abordată prin prisma noțiunii de „declin demografic"

Noțiunea de „criză demografică" este amplă şi înglobează toate procesele demografice sau relațiile dintre ele, pe când depopularea se referă doar la o singură variabilă – la numărul populației, cu toate că nu exclude interdependența. În esența sa socială, depopularea este o restructurare a coraportului dintre păturile sociale prin prisma reproducerii şi migrației, precum şi a comportamentului reproductiv al membrilor societății şi a comportamentului lor migratoriu – elemente ştiințifice necunoscute pentru populația Republicii Moldova, dar cu o amprentă accentuată asupra fenomenului abordat. Prin depopulare este afectată familia în funcțiile sale de reproducere şi sociologizare a vieții cotidiene.

În sens economic, depopularea reprezintă un fenomen dublu, deoarece, pe de o parte, depopularea este generată de reducerea reproducerii – când cheltuielile economice pentru întreținerea generațiilor tinere devin minime, iar, pe de altă parte, depopularea asigură prin migrație, pentru o perioadă scurtă de timp, surse economice pentru țară şi restul populației. Problema în cauză este şi una cu un caracter specific sporit pentru țară, cu implicații demografice profunde şi o arie largă de

Urbanizarea întotdeauna a creat oportunități pentru depopularea spațiului rural

răspândire. Depopularea ca fenomen a apărut inițial în spațiul rural. Urbanizarea întotdeauna a creat oportunități pentru depopularea spațiului rural, înglobând şi absorbind populația cu potențial demografic înalt.

Printre primele în topul depopulării la nivel național se află unitatea administrativă Floreşti cu o reducere de 15,3 mii persoane sau cu 17,2%, urmată de raionul Orhei cu o reducere de 15,2 mii persoane sau cu 13,1%. Numărul populației a cunoscut o creştere nesemnificativă numai în trei raioane – Ialoveni (cu 6,7 mii persoane), Dubăsari şi Criuleni. Sporirea populației unităților administrative Ialoveni şi Criuleni confirmă tendința de concentrare a populației în aria suburbană a capitalei, proces ce a fost caracteristic şi în etapele precedente.

Procesul depopulării a afectat în mare măsură nu numai spațiul rural, dar şi cel urban. Reducerea maximă a efectivului populației este caracteristică pentru orașele Floreşti, (17,2%), Edineț (15,5%), Soroca (13,5%), Orhei (13,1%). Celelalte orașe au cunoscut de asemenea o descreştere numerică a populației. Pentru unele localități urbane aceasta este apreciată ca drastică. Spre exemplu, populația orașului Cantemir a cunoscut o reducere cu 3,2 mii persoane sau cu 45,4%, Rezina – cu 4,1 mii sau cu 29% din numărul populației.

Totuşi, este necesar să menționăm că, în funcție de factorii ce o generează, este bine şă diferențiem depopularea demografică, legată de incapacitatea de reproducere a populației țării, de depopularea prin migrație, care este considerată secundară ca importanță, fiind generată indirect de factorul economic. La moment, migrația populației trece de pe segmentul intern de migrație (din sat în oraş) pe segmentul extern de migrație (în statele lumii sau internaționalizarea migrației), ceea ce a condus la accentuarea depopulării.

Constatări:

- Se impune creşterea influenței depopulării asupra reproducerii şi a natalității populației;
- Apare necesitatea elaborării politicilor de habitat uman.

4.6. Sănătatea reproductivă şi planificarea familială

Fluctuațiile din domeniul socioeconomic şi politic din ultimii ani au condus la reducerea calității vieții, la polarizarea societății şi la agravarea sănătății reproductive umane cu repercusiuni negative asupra viitoarelor generații.

Actualmente, în Republica Moldova sănătatea reproducerii atât feminine, cât şi masculine, în comparație cu multe țări europene, se confruntă cu multe probleme determinate de perioada de tranziție. Situația socioeconomică precară, nivelul scăzut de educație şi trai, revoluția sexuală care s-a declanşat în a doua jumătate a secolului XX, schimbările în modelul de comportament al persoanelor în particular şi în sânul familiilor în general, au avut şi continuă să aibă un impact negativ asupra întregii populații şi îndeosebi asupra viitoarelor generații.

La Conferința Internațională pentru Populație şi Dezvoltare din Cairo (1994), guvernele țărilor participante, inclusiv cel al Republicii Moldova, şi-au asumat responsabilitatea de a se implica în oferirea populației a serviciilor de calitate în planificarea familială şi sănătatea reproductivă. Guvernul Republicii Moldova a întreprins un şir de măsuri orientate spre raționalizarea şi optimizarea sistemului de asistență medicală în domeniul planificării familiei şi sănătății reproductive, pentru un comportament sexual-reproductiv cât mai sigur şi responsabil. A fost elaborată baza legislativă şi au fost lansate programe naționale, educaționale şi informaționale, noi forme organizatorice de asistență a gravidelor şi nou-născuților, au fost implementate asigurările obligatorii de asistență medicală, care au contribuit la reducerea lentă a ratei deceselor materne, mortalității perinatale şi infantile, a numărului avorturilor, sporirea utilizării contraceptivelor.

Deşi rata mortalității materne s-a redus de la 53,2 decese în anul 1990 la 38,4 decese în anul 2008 la 100000 nou-născuți vii (în total 15 cazuri de decese materne), ea continuă, însă, să fie de 3-4 ori mai înaltă decât în țările industrial-dezvoltate, în pofida reducerii numărului de naşteri, de la 77,1 mii în anul

1990 până la 39 mii în anul 2008 (*figura 15*). Organizația Mondială a Sănătății (OMS) recomandă țărilor cu numărul de nou-născuți anual mai mic decât 100 mii (printre care se numără şi Republica Moldova) să estimeze rata mortalității materne o dată la 3-5 ani pentru evitarea erorilor „cifrelor mici". În urma estimărilor statistice efectuate în aşa mod, s-a constatat că pentru ultimii 3 ani rata mortalității materne în Republica Moldova este de 23,6 la 100 mii nou-născuți. Conform aprecierilor OMS, mortalitatea maternă mai mică de 25,0 este considerată „joasă".

Figura 15. Dinamica ratei mortalității materne (la 100000 nou-născuți)

Sursa: Biroul Național de Statistică

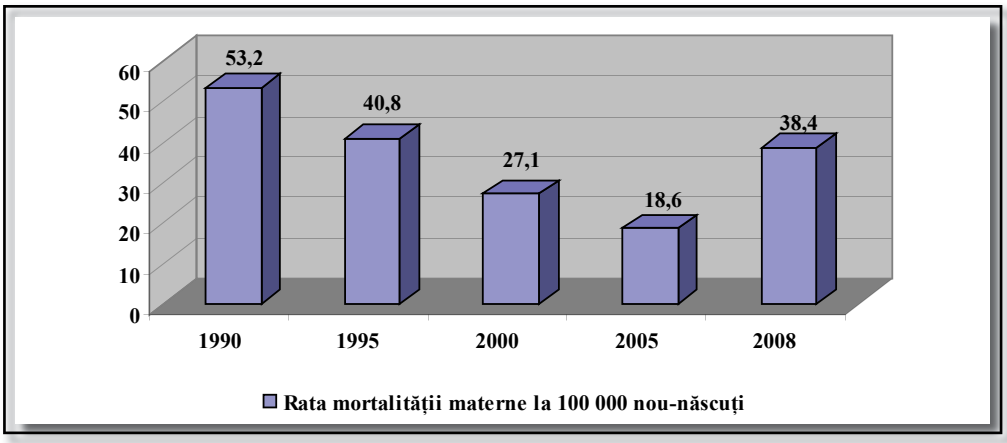

Se observă o scădere destul de semnificativă a mortalității infantile în 2007 comparativ cu 1990 (de la 19 decese sub un an la 1000 nou-născuți-vii pînă la 11,3). În anul 2008 rata mortalității infantile s-a majorat până la 12,7 decedați în vârstă sub un an la 1000 nou-născuți-vii (în total 473 decese). Această creştere s-a creat în rezultatul trecerii, începând cu 1 ianuarie 2008, la implementarea standardelor şi criteriilor europene privind înregistrarea în statistica oficială de stat a naşterii şi copiilor nou-născuți cu masa de la 500 grame şi de la 22 săptămâni de sarcină. Pentru anul 2008 rata mortalității, recalculată după metodologia veche, a constituit 10,6 (*figura 16*).

Figura 16. Dinamica mortalității infantile în Republica Moldova (anii 1990-2008)

Sursa: Biroul Național de Statistică

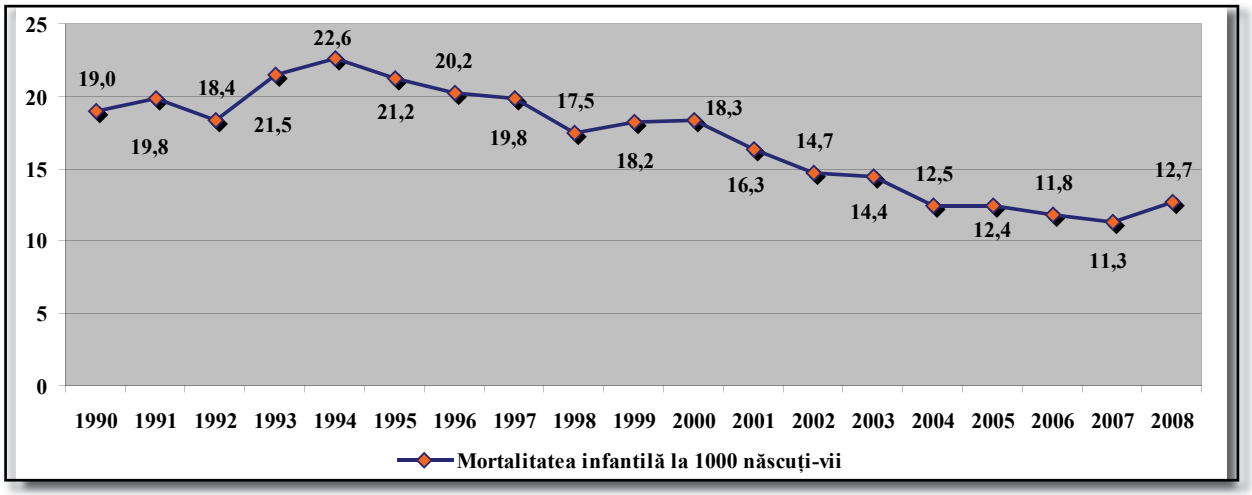

Continuă să fie limitat accesul populației la serviciile de planificare a familiei, iar avortul continuă să fie un instrument în reglarea natalității. Cu toate acestea, conform datelor Centrului Ştiințifico-Practic Sănătate Publică şi Management Sanitar, numărul avorturilor a scăzut semnificativ – de la 37 mii în anul 1997 la 14 mii în 2008, datorită implementării elementelor de planificare familială. Dacă în anul 1997 la 100 nou-născuți se înregistrau 75,2 avorturi, apoi către anul 2008 acest indicator a scăzut la 36,2.

Cifra avorturilor nu reflectă însă numărul real de întreruperi ale sarcinilor din cauza că multe din ele nu se înregistrează şi că o mare parte din femeile de vârsta reproductivă sunt plecate peste hotarele țării. Incidența infecțiilor cu transmitere sexuală a atins cote îngrijorătoare, creşte pe an ce trece numărul cuplurilor sterile (*figura 17*).

Figura 17. Numărul avorturilor la 100 nou-născuți vii

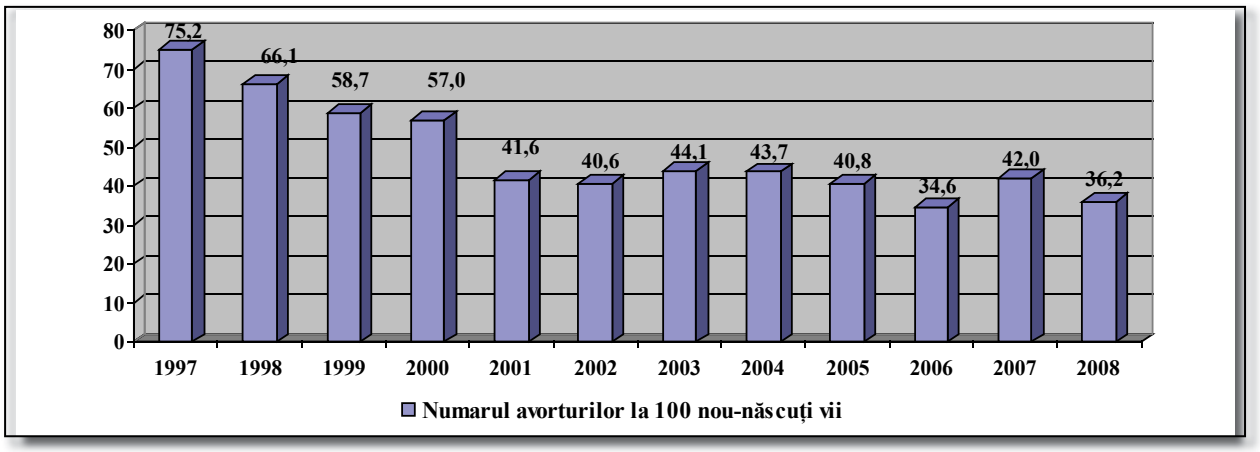

Pe parcursul ultimilor 10 ani, sterilitatea a crescut de 2 ori, atingând cifra de 16% din numărul total al femeilor de vârstă reproductivă.

Constatări:

- Este necesară optimizarea sistemului de asistență medicală în domeniul planificării familiale şi sănătății reproductive, orientate spre un comportament sexual reproductiv cât mai sigur şi responsabil;
- Se cere elaborarea unor programe orientate spre micşorarea sarcinilor nedorite prin utilizarea rațională a metodelor moderne de contracepție;
- Este necesar să se acționeze în sensul micşorării numărului de avorturi, totodată să se asigure înregistrarea lor reală în toate instituțiile medicale.

4.7. Migrația externă şi implicațiile ei demografice, economice şi sociale

Este firesc ca migrația externă, care influențează structura populației, să fie apreciată ca o problemă demografică pe cât de complexă, pe atât de profundă. Emigrarea poate fi definitivă în legătură cu stabilirea cu traiul a persoanelor emigrate în altă țară şi provizorie, în legătură cu prelungirea studiilor sau angajarea în câmpul muncii în altă țară. Este important să menționăm că migrația ilegală, chiar dacă inițial este apreciată ca temporară, în timp devine definitivă şi ireversibilă, din care cauză pierderile de populație sunt mult mai mari. Statisticile şi studiile internaționale atestă că 50 la sută din emigranții internaționali nu se reîntorc în țară.

Migrația este o formă a exodului de inteligență

Migrația ilegală este o formă a exodului de inteligență, deoarece populația care a emigrat se caracterizează printr-un nivel înalt de instruire (studii superioare sau medii de specialitate), cu un înalt nivel de calificare (pedagogi, ingineri, medici, economişti etc.). Astfel, o consecință negativă a migrației externe o constituie pierderile de populație reproductivă, a populației economic active şi populației calificate conform criteriilor socioeconomice. Constatăm că aproape 38% la sută din totalul migranților o constituie grupele de vârstă de 20-29 ani, urmați de cele cu vârsta între 30-39 ani (23%), unde pe fondul unei emigrații excesive pierderile demografice şi riscurile demografice sunt considerabile. Dacă ne referim la comportamentul migratoriu şi dezechilibrul creat în structura pe sexe a populației, urmările sunt profunde şi de lungă durată. Emigrarea populației feminine de vârstă fertilă micşorează posibilitatea de a îmbunătăți indicatorii de natalitate şi fertilitate.

Traficul de ființe umane cuprinde prioritar populația tânără şi lasă urme morale şi psihice cu impact mai accentuat asupra femeilor. Femeile traficate, de regulă, nu sunt dispuse de a întemeia o familie. Studiile denotă că numai 10% din ele mai doresc ca pe parcursul vieții să întemeieze o familie. Fiecare a treia femeie traficată este după un divorț sau nu doreşte să aibă o familie.

Migranții ilegali reprezintă populația de vârstă tânără, care nu este protejată economic şi social, viața lor personală este supusă unui risc mare, inclusiv în spațiul european, caracterizat printr-un grad sporit de securitate. Cu toate acestea, în statele de reşedință migranții nu beneficiază de protecție socială. În plus, în contextul vecinătății cu UE, Republica Moldova trebuie să stabilească în relațiile cu statele din regiune nişte priorități de opțiuni migraționale. Dat fiind standardele de viață scăzute, Republica Moldova, practic, are şanse nule de atragere a resurselor de forță de muncă.

Potrivit statisticilor Băncii Naționale a Moldovei, în anul 2008 cetățenii din Republica Moldova, aflați la muncă peste hotare, au transferat prin intermediul băncilor comerciale 1,7 mild. USD, ceea ce constituie aproximativ 1/3 din PIB. În anul 2007 Republica Moldova se afla pe locul doi, după Tadjikistan, în topul statelor după ponderea remitențelor în PIB, cu o cotă de 36,2 la sută (Sursa: Remittance trends 2007, World Bank).

Constatări:

- Este nevoie de ajustarea politicii migraționale la condițiile actuale prin mecanisme moderne;
- Prioritățile de imigrație pentru populație trebuie să fie compatibile cu exigențele şi necesitățile economiei;
- Se impune implementarea unui sistem informațional integrat automatizat în domeniul migrației şi evaluarea reală a populației migratoare conform criteriilor statistice şi normelor internaționale.

4.8. Particularitățile teritoriale ale situației demografice

Deşi teritoriul Republicii Moldova este destul de compact, evoluția fenomenelor demografice (natalitatea, mortalitatea, sporul natural etc.) au un caracter regional diferit, dar în linii mari păstrează aceleaşi tendințe ca şi în ansamblu pe țară, doar cu unele diferențieri. Se înregistrează un decalaj esențial în evoluția fenomenelor demografice pe diferite zone şi unități administrative şi, respectiv, a situației demografice din ultimele două decenii. Schimbările în evoluția fenomenelor demografice sînt destul de variate pe unități administrative şi pe grupe de vârstă.

Transformările în evoluția demografică încep, de regulă, în unitățile administrative de nord, ca mai târziu să se extindă în cele centrale şi apoi în cele de sud, încep şi decurg mai intens în localitățile urbane, decât în cele rurale, iar ritmurile transformărilor demografice în localitățile urbane sunt mai înalte față de unitățile administrative rurale. Diminuarea ratei natalității şi creşterea ratei mortalității în Zona de Nord a început în anii ’60 ai secolului XX, în Zona Centrală – în anii ’70, iar în Zona de Sud – în anii ’80.

Este dificil de urmărit evoluția numărului populației din cauza multor schimbări teritoriale din ultimul deceniu. Dar se poate afirma cu certitudine că numărul populației în toate unitățile administrative s-a micşorat. O creştere parțială în perioada anilor 2004-2008 s-a înregistrat în municipiul Chişinău, raioanele Ialoveni, Dubăsari, Criuleni şi UTA Găgăuzia, pe când în celelalte unități administrative numărul populației s-a micşorat.

Particularitățile teritoriale ale situației demografice pot fi analizate sub mai multe aspecte, cum ar fi:

- mediul urban – mediul rural;
- Zona de Nord, Centrală şi de Sud;
- localități urbane – raioane administrative rurale.

În aspect general situația demografică în mediul urban este mai favorabilă decât în mediul rural şi se caracterizează prin:

- Rata natalității populației urbane (9,3‰) este mai scăzută decât în mediul rural (11,6‰), dar datorită ratei mortalității mai scăzute (9,4‰) față de mediul rural (13,9‰), sporul natural este în limitele de 0, pe când în mediul rural acest indicator este negativ (-2,6‰), cu uşoare tendințe de creştere.

- Structura pe sexe este mai echilibrată în mediul rural (48,9% bărbați şi 51,1% femei), pe când în mediul urban proporția este de 46,9% bărbați şi 53,1% femei. Acest fapt poate fi rezultatul migrației populației de vârstă înaintată din localitățile rurale în localitățile urbane (migrare la copii), determinat de nivelul mai înalt al serviciilor medicale şi altor servicii comunale.
- Structura pe vârste a populației urbane este mai favorabilă, deoarece populația în vârstă aptă de muncă constituie 70,7%, populația sub vârsta aptă de muncă – 16,2%, iar populația în vârstă de pensie – 13,1%, ceea ce constituie în total 29,3%. Raportul de dependență demografică este de 1:2,4 (la 2,4 persoane în vârstă aptă de muncă revine 1 persoană în vârstă inaptă de muncă). În mediul rural populația în vârstă aptă de muncă constituie 62,6%, sub vârsta aptă de muncă – 21,3% şi populația în vârstă de pensie – 16,1%, ceea ce constituie în total 37,4%. Deci, raportul este de 1:1,7.
- Speranța de viață la naştere a populației în mediul urban este de 71,2 ani, iar în mediul rural – de 68,2 ani.

Se evidențiază o diferență în situația demografică pe diferite zone teritoriale ale Republicii Moldova. Aceasta se exprimă prin următoarele:

- Rata natalității în raioanele Zonei de Nord este mai scăzută (9-10‰), iar rata mortalității este destul de înaltă – 14-15‰. În raioanele Zonei Centrale şi de Sud rata natalității este de 10-13‰, iar rata mortalității – 10-14‰. O rată minimă a mortalității se atestă în raionul Ialoveni (11,4‰), iar maximă – în raionul Donduşeni (17,6‰). Valoarea maximă a natalității este înregistrată în raioanele Ialoveni, Criuleni (13,6‰), iar cea minimă – în raioanele Donduşeni şi Cimişlia (8,4‰).
- Structura pe sexe a populației în raioanele Zonei de Nord este mai dezechilibrată (bărbați – 46-47% şi femei – 53-54%), pe când în raioanele Zonei Centrale şi de Sud structura este mai echilibrată (bărbați – 48-49%, femei – 51-52%).
- Structura pe vârste a populației are deosebiri esențiale. În raioanele Zonei de Nord grupa de vârstă a populației de până la 16 ani constituie 18-19%, în raioanele Zonei Centrale şi de Sud – 22-24%. Grupa de vârsta aptă de muncă (16-57/62) în raioanele Zonei de Nord este în limitele de 55-59%, în raioanele Zonei de Centru şi de Sud – de 62-65%. Cu valori evidente se deosebeşte şi ponderea populației care a atins vârsta de pensionare. În raioanele de nord această grupă formează 22-25%, în raioanele de centru şi sud – 12-16%.
- În rezultatul micşorării esențiale a natalității şi creşterii mortalității, în majoritatea unităților administrative s-a stabilit un spor natural negativ. Sporul natural pozitiv (foarte mic, în limita de 1‰) s-a păstrat numai în câteva unități administrative din Zona Centrală (Chişinău, Ialoveni, Străşeni). Un spor negativ mare (peste minus 9‰) se atestă în raioanele administrative din Zona de Nord (Briceni, Donduşeni, Ocnița şi Râşcani);
- Şi evoluția procesului depopulării în localitățile urbane şi rurale este diferită. Diminuarea numărului populației în perioada anilor 1989-2004 este caracteristică pentru toate tipurile de localități urbane, inclusiv pentru oraşul Chişinău – cu peste 10%, pentru oraşul Bălți – cu 22%, iar în celelalte localități urbane numărul populației s-a micşorat cu 20-30%.
- Numărul populației rurale s-a micşorat în toate zonele. Într-o măsură mai mare depopularea a afectat localitățile mari din Zona de Nord şi din Zona de Sud.

Constatări:

- Este necesară monitorizarea permanentă a evoluției fenomenelor demografice în aceste teritorii;
- Se impune elaborarea unor politici de organizare teritorială a spațiului geografic.

V. Populația Republicii Moldova în deceniile viitoare (2010-2050). Implicații economice şi sociale

5.1. Scenarii ale evoluției populației Republicii Moldova

Studiile şi prognozele demografice, anticiparea implicațiilor evoluției demografice asupra dezvoltării în perspectivă a societății în ansamblul ei au un pregnant caracter economic şi social. Evidențiind direcțiile posibile ale evoluției, se preconizează în viitor menținerea sau transformarea unei stări existente în conformitate cu interesele sociale. Prognoza efectuată la timp permite luarea unor decizii preventive, pentru a nu se ajunge la situații nefavorabile. Dispunând de rezultatele prognozei demografice, pot fi evitate consecințele nedorite ale evoluției demografice. Prognoza demografică trebuie privită ca un proces permanent de obținere şi prelucrare a informației demografice.

În Republica Moldova lipseşte o prognoză oficială demografică atît pe termen scurt, cît şi pe termen lung. De aceea, în scopul modelării evoluției numărului şi structurii populației, colaboratorii Sectorului demografie (dr. O. Gagauz, O. Penina, coordonator ştiințific, acad. Gh. Paladi) din cadrul Institutului Integrare Europeană şi Ştiințe Politice al AŞM, au elaborat trei scenarii de dezvoltare demografică a țării pe termen lung (până în anul 2050). Ca punct de reper au servit datele statistice oficiale privind numărul mediu al populației, numărul de copii născuți şi al persoanelor decedate în anul 2008.

Scenariul I – pesimist presupune menținerea indicatorilor principali ai mişcării naturale a populației (natalitatea şi mortalitatea) la nivelul anului 2008: rata fertilității de 1,268 copii per femeie de vârstă fertilă; speranța de viață la naştere pentru bărbați 65,12 ani şi pentru femei 73,08 ani.

Scenariul II – moderat-pesimist presupune suspendarea reducerii ratei natalității şi o creştere uşoară a acesteia până la 1,5 în anul 2050. S-a înaintat ipoteza de menținere a modelului actual al comportamentului reproductiv, cu tendința de creştere a vârstei medii a mamei la naştere (până la 27 ani în anul 2050), deplasarea natalității spre vârstele mai mari şi de creştere nesemnificativă a natalității în grupele de vârstă de 25-29 şi 30-34 ani.

Indicatorii mortalității se vor reduce lent, ceea ce va determina o creştere nesemnificativă a speranței de viață la naştere pînă la 69 ani pentru bărbați şi 76 ani pentru femei către anul 2050.

Scenariul III – optimist se bazează pe ipoteza creşterii nivelului natalității până la 1,5 în anul 2025 şi 1,8 în anul 2050, ceea ce evident presupune îmbunătățirea situației social-economice în țară, creşterea nivelului de trai, promovarea politicilor de stimulare a natalității, reducerea mortalității şi refluxului migratoriu.

Se prognozează scăderea mortalității, în special la populația în vârstă aptă de muncă, creşterea valorilor speranței de viață la naştere de la 65,12 până la 68,72 ani în anul 2025 pentru bărbați şi de la 73,08 până la 75,88 ani pentru femei, iar către anul 2050 – până la 74 ani pentru bărbați şi 80 ani pentru femei.

Toate cele trei scenarii au fost elaborate pentru populația de tip închis, cu intervalul de un an, fără a lua în calcul datele privind procesele migraționale.

Rezultatele modelării demonstrează că în perioada de proiecție numărul populației Republicii Moldova va fi în scădere continuă, iar procesul de îmbătrânire demografică va atinge proporții extrem de mari.

Conform scenariului I (pesimist), efectivul populației țării poate să se micşoreze cu circa un milion de locuitori, constituind la sfârşitul perioadei de proiecție 2.596.171 (scenariul II – 2.830.852, scenariul III – 3.129.796). Se observă că numărul populației se va micşora cu ritmuri mai mari după anul 2026 (*figura 18, Anexă – tabelul 7*).

Figura 18. Evoluția proiectată a numărului populației Republicii Moldova, 2008-2050

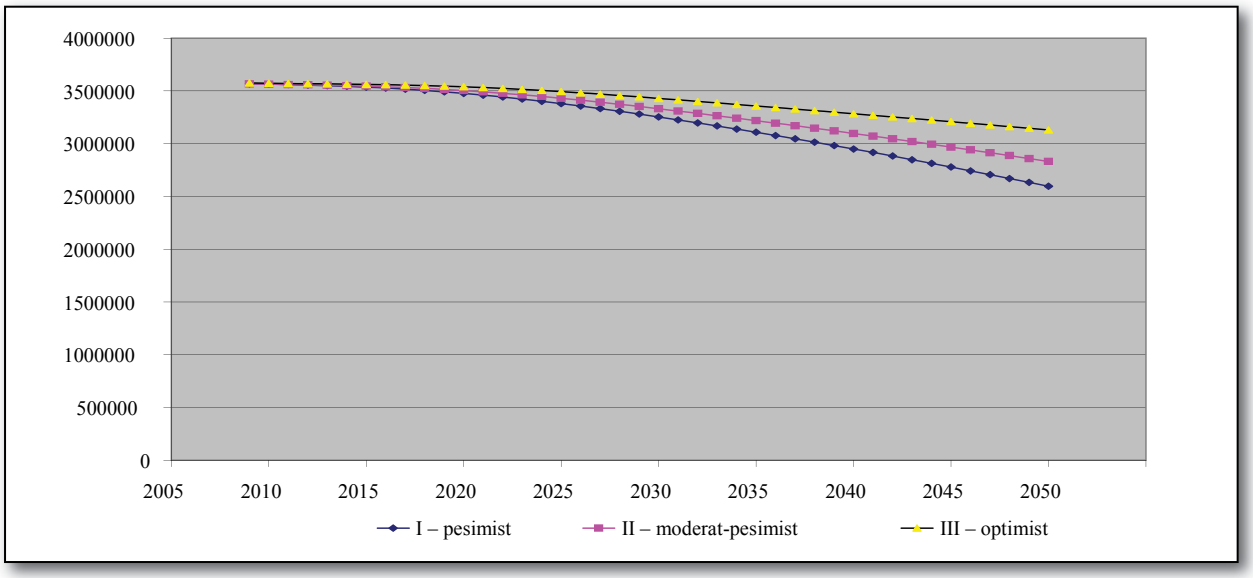

Tendințele menționate se explică prin faptul că în perioada următoare în vârsta reproductivă vor întra generațiile puțin numeroase născute după anul 1990, ceea ce va influența în mod hotărâtor evoluția numărului populației în prima jumătate a secolului XXI. Aceste generații vor determina efectivul populației feminine de vârstă fertilă şi, implicit, numărul de copii născuți în următoarele decenii.

Datorită faptului că în prezent în vîrsta reproductivă sunt generațiile numeroase născute până în anul 1990, nivelul natalității va cunoaşte o redresare uşoară până în anul 2011-2012, rata natalității ajungînd, conform scenariului I – pesimist, la o valoare de 11,02-11,06‰.

După anul 2012 va începe reducerea semnificativă a natalității determinată de intrarea în vârsta reproductivă a generațiilor feminine puțin numeroase născute la sfîrşitul secolului XX (*figura 19*).

Figura 19. Valorile proiectate ale ratei natalității, 2008-2050 (în ‰)

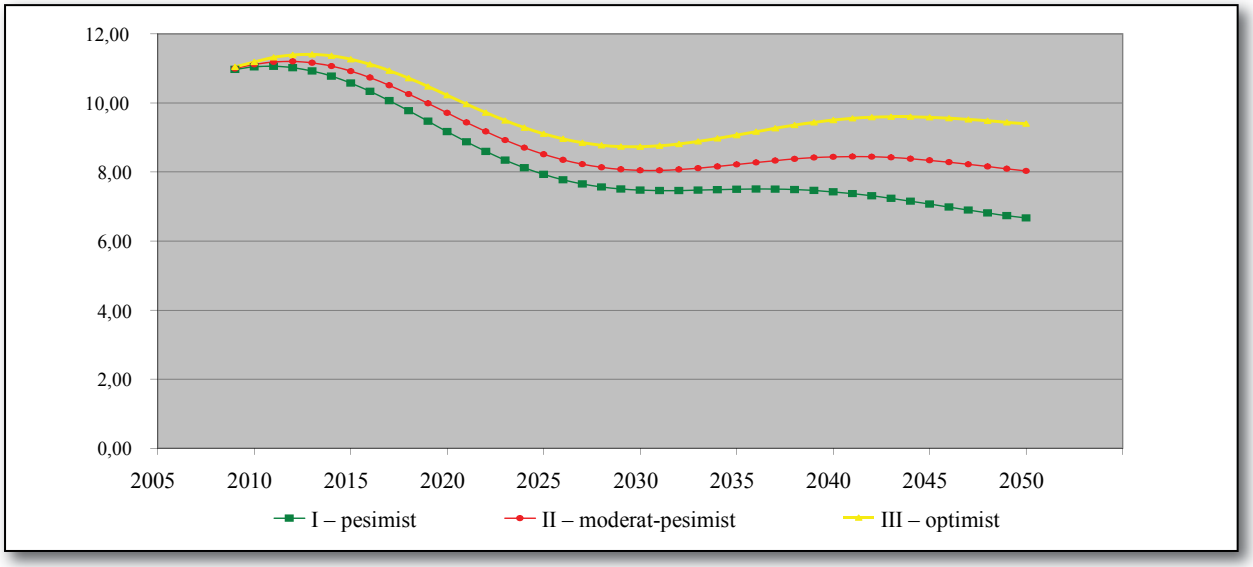

Reducerea numărului de femei de vârstă fertilă va determina rata natalității şi numărul de copii născuți în perioada de prognozare. Dacă în anul 2008 populația feminină de vârstă fertilă (15-49 ani) constituia circa un milion de persoane, în anul 2025 aceasta va ajunge, conform scenariului I – pesimist, la 886,2 mii în anul 2025 şi 541,6 mii în 2050.

Conform proiecției de tip pesimist (scenariul I), după anul 2012 se va declanşa procesul de scădere a natalității, numărul nou-născuților vii în anul 2025 se va micşora pînă la 26,8 mii, iar către anul 2050 – pînă la 17,3 mii. Doar creşterea fertilității pînă la 1,8 copii per femeie de vârstă fertilă (scenariul III – optimist) va permite atingerea numărului de 29,4 mii nou-născuți vii către anul 2050.

Declinul natalității şi menținerea acesteia la un nivel scăzut va determina şi evoluția populației de vârstă şcolară. Dacă în anul 2008 populația de vârstă şcolară şi preşcolară (3-23 ani) constituia 1113,9 mii persoane, atunci către anul 2015 (conform scenariului I – pesimist) numărul acestora se va micşora până la 891,3 mii, în 2020 – 803,2 mii, 2030 – 707,8, iar către 2050 – 468,2 (*figura 20*). Reducerea în jumătate a populației de vîrstă şcolară va influența întregul sistem educațional, având implicații majore asupra vieții economice şi sociale.

Figura 20. Valorile proiectate ale numărului populației de vârstă şcolară şi preşcolară (3-23 ani)

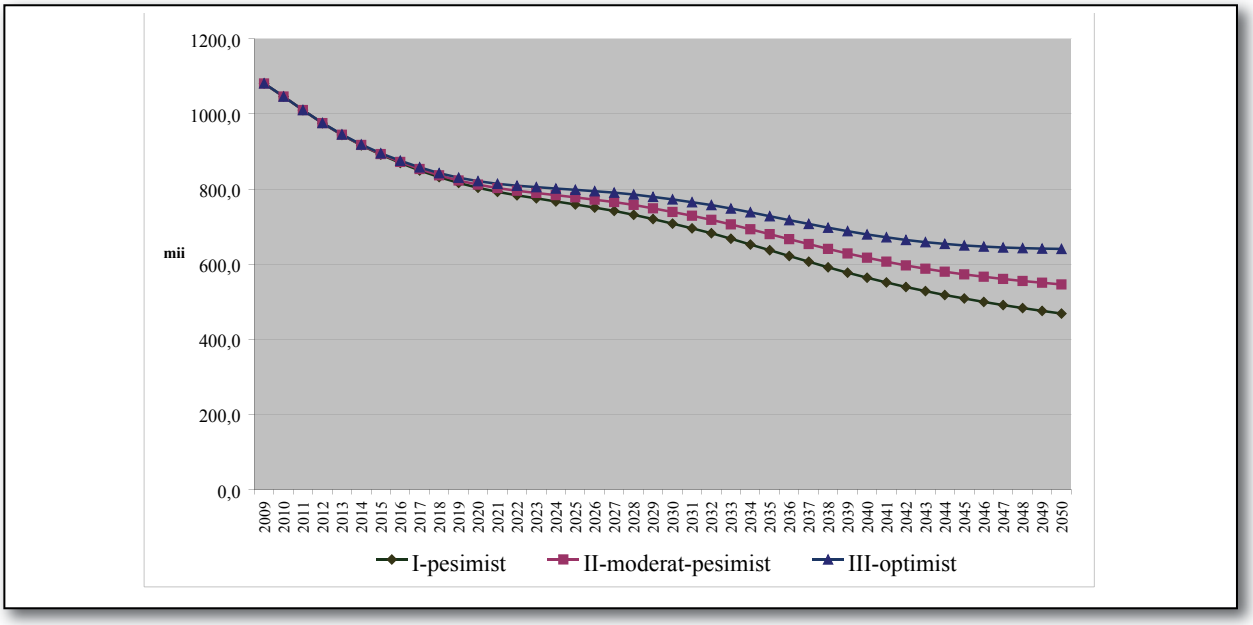

În paralel cu scăderea natalității, se va aprofunda şi procesul de îmbătrânire demografică a populației. Dacă fertilitatea se va menține la nivelul anului 2008 – de 1,27 (scenariul I – pesimist), către anul 2050 raportul între cele trei grupe mari de vârstă (copii, adulți şi vârstnici) se va modifica semnificativ, ponderea persoanelor în etate în structura generală a populației va ajunge la 30,3 la sută, totodată, se va reduce drastic ponderea copiilor în structura populației, până la 11,8% (*figura 21, Anexă – tabelul 8*).

Figura 21. Valorile proiectate ale ponderii populației vârstnice, 2008-2050 (în %)

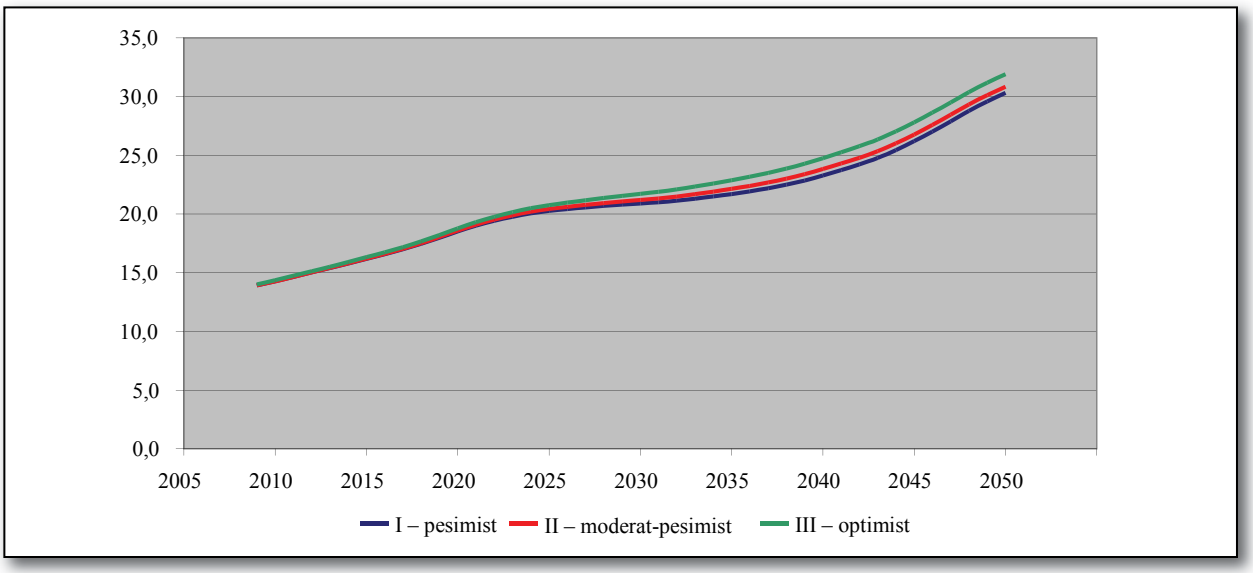

În ceea ce priveşte efectivul, structura pe vârste şi sexe a populației în vârstă aptă de muncă, potențialele schimbări ale natalității nu pot afecta acești parametri în următorii 20 de ani, influențând numai ponderea populației în vârstă aptă de muncă în ansamblul populației şi raportul de dependență economică (*figura 22*).

Figura 22. Valorile proiecate ale ponderii populației în vârstă aptă de muncă (femei de 16-56 ani, bărbați de 16-61 ani)

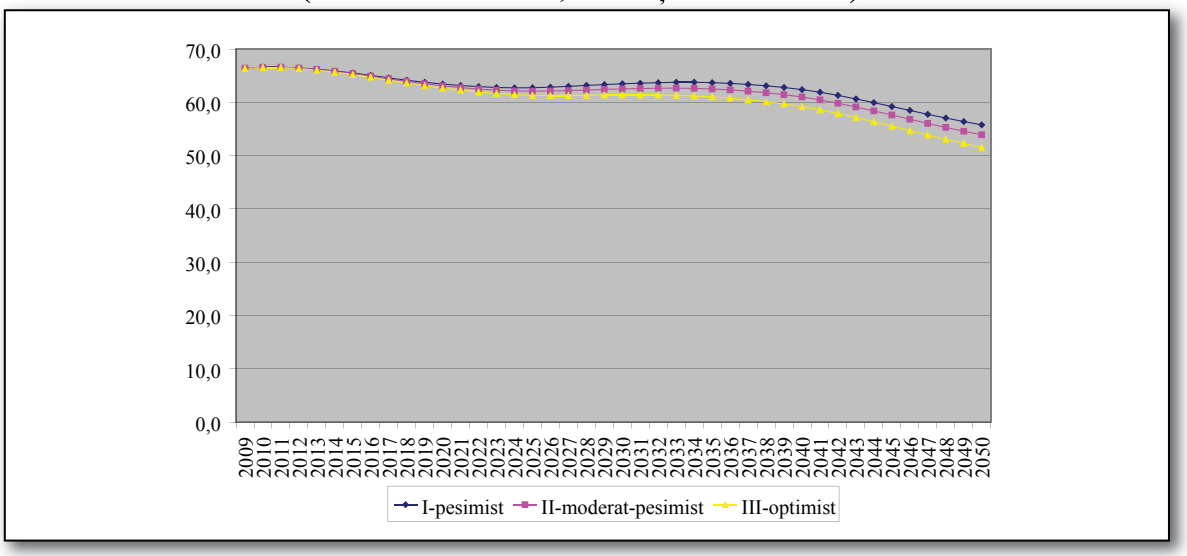

Până în anii 2011-2012 ponderea populației în vârstă aptă de muncă în structura populației va fi în creştere neesențială, stabilindu-se în limitele de 66,4-66,6%, datorită efectului de cohortă, fiind o expresie a unui anumit dezechilibru conjunctural între ieşirile şi intrările din sau în populația activă: vor ieşi generațiile puțin numeroase din anii celui de-al doilea război mondial şi vor intra generațiile mai mari, născute între anii 1985-1990. Apoi efectivul populației în vârstă aptă de muncă se va reduce, în special după anul 2030, odată cu pătrunderea generațiilor puțin numeroase născute după anul 1990, ceea ce va avea anumite consecințe asupra structurii populației în vârstă aptă de muncă: se va micşora populația activă de 15-24 ani şi 25-39 ani şi se vor majora grupele de vârstă de 40-60 ani.

Îmbătrânirea populației ridică probleme extrem de complexe pentru sistemul de asigurare socială şi ocrotire a sănătății, având implicații importante asupra evoluției raportului de dependență economică. Pînă în anul 2011 se va înregistra diminuarea ratei totale de dependență economică, care provine din reducerea ratei de dependență a copiilor, pe fondul scăderii natalității după anii ’90 şi din stagnarea ratei de dependență a populației vîrstnice, prin atingerea vîrstei de 60 ani a generațiilor puțin numeroase din anii celui de-al doilea război mondial (*figura 23, Anexă – tabelul 9*).

Figura 23. Evoluția proiectată a raportului de dependență demografică (numărul de persoane în vârstă inaptă de muncă la 100 de persoane în vârstă aptă de muncă)

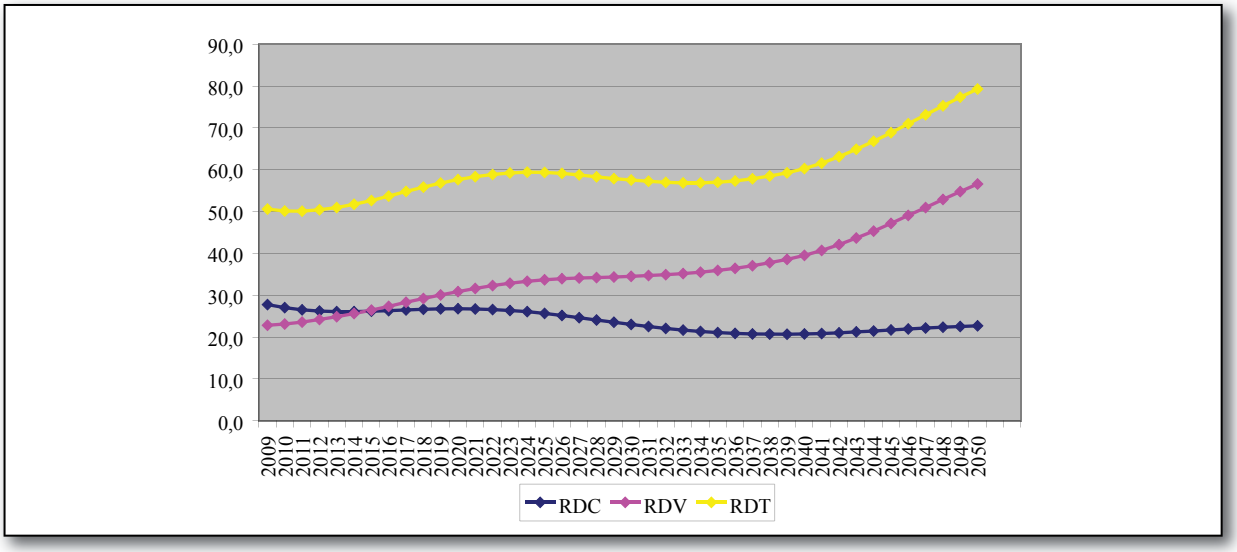

*RDC – rata de dependență a copiilor (0-15 ani)
*RDV – rata de dependență a vârstnicilor (persoane în vârstă de pensionare: femei de 57 ani şi mai mult, bărbați de 62 ani şi mai mult)
*RDV – rata de dependență totală

Majorarea sarcinii economice se va instala ferm după anul 2015, „forța motrice" fiind creşterea continuă a populației vârstnice provenite din generațiile numeroase, născute în perioada anilor 1960-1990.

Numărul persoanelor în vârsta de pensionare (femei de 57 ani şi mai mult, bărbați de 62 ani şi mai mult) va atinge proporții impresionante. Dacă în anul 2010 (conform scenariului I – pesimist) 548,5 mii persoane vor atinge vârsta de pensionare, atunci către anul 2020 – 680,6 mii, 2030 – 712,9 mii, 2040 – 727,2 mii şi 2050 – 819,4 mii. Ritmul de creştere anuală va oscila în limitele de 1,5-2,5% (*Anexă, tabelul 10*). Scenariile II – moderat-pesimist şi III – optimist se bazează pe ipoteza de reducere a mortalității şi, respectiv, pe creşterea duratei medii de viață şi ca urmare, se vor înregistra valori mai înalte ale numărului de persoane care vor ajunge la vârsta de pensionare.

O redresare a natalității (scenariul III – optimist) nu va avea alt efect decât amplificarea raportului de dependență economică, prin creşterea numărului de copii, deci a populației economic inactive.

După cum s-a menționat, toate trei scenarii ale prognozei demografice au fost realizate pentru populația închisă, fără datele privind procesele migraționale. Evident că refluxul populației influențează în sens negativ populația țării. Concluziile nu vor suferi modificări semnificative dacă s-ar introduce şi datele migraționale, acest fenomen accentuând în sens negativ ratele de dependență economică şi dezechilibrele deja existente între grupele de vârstă. Dat fiind faptul că migrația externă s-a accentuat în ultimii ani cu precădere la grupele de vârstă ale populației adulte (apte de muncă), dacă ar fi inclusă în modelul de proiecție, aceasta ar accentua cu siguranță decalajele dintre cele trei grupe mari de populație şi chiar ar mări puțin ratele de dependență economică.

Comparând proiectările realizate cu prognozele efectuate de ONU şi Institutul de Demografie din Viena, se constată clar aceleaşi fenomene – scăderea continuă a populației şi amploarea procesului de îmbătrânire demografică a populației.

5.2. Implicații economice şi sociale pe termen lung şi foarte lung (din perspectiva aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană)

Schimbările demografice în numărul, structura şi distribuția teritorială a populației pot avea cele mai diverse implicații – de ordin social, economic, demografic şi chiar politic.

Cele mai evidente implicații, reieşind din situația demografică creată şi din evoluția fenomenelor demografice pe termen scurt şi mediu (2030), pot fi următoarele:

Implicații economice:
- Reducerea numărului populației în vârstă aptă de muncă;
- Micşorarea numărului resurselor umane;
- Îmbătrânirea resurselor umane.

Implicații sociale:
- Micşorarea contingentului de copii pentru instituțiile preşcolare şi şcolare;
- Necesitatea modificării sistemului de ocrotire a sănătății sub influența procesului de îmbătrânire;
- Necesitatea modificării sistemului de pensionare, determinată de creşterea esențială a numărului populației din categoria „bătrâni-bătrâni" (cu vârsta peste 75-80 ani);
- Schimbările în vârsta de pensionare a populației, determinate atât de schimbările în structura pe vârste, cât şi de creşterea speranței de viață la naştere.

Implicații demografice:
- Reducerea ratei natalității populației, determinate de schimbările în percepția populației a instituției familiei şi de atitudinea față de necesitățile copiilor;
- Creşterea ratei mortalității, determinată de procesul de îmbătrânire a populației;
- Micşorarea ratei de nupțialitate şi creşterea ratei de divorțialitate, determinate de mai mulți factori.

VI. Necesitatea elaborării unei strategii naționale în domeniul populației

6.1. Motivație

Declinul demografic şi deteriorarea structurii pe vârste sunt fațetele cele mai vizibile şi cele mai preocupante ale situației demografice în țara noastră. După aproape două decenii de declin al situației demografice, în lipsa unor factori de schimbare a evoluției, viitorul demografic al țării este sumbru şi credem că elaborarea unei strategii naționale în domeniul populației (SNP) devine o prioritate.

Este necesar să menționăm că relativa stabilitate a natalității şi mortalității generale – la valori care determină o continuă scădere naturală a populației, nu face decât să alimenteze şi să consolideze acumulările negative şi să mărească dimensiunile declinului demografic în deceniile care urmează. Generațiile numeric mici, născute după 1990, vor deține – după anii 2020-2030 poziția centrală atât în populația de la care vor proveni viitorii copii ai țării, cât şi în populația economic activă. Fără o redresare a fertilității feminine – numărul de copii pe care îi naşte o femeie, natalitatea va scădea dramatic, în timp ce mortalitatea generală va cunoaşte o majorare, prin accentuarea procesului de îmbătrânire demografică (chiar daca admitem că mortalitatea pe vârste va fi în scădere şi durata medie a vieții va înregistra progrese consistente). Raportul de dependență a persoanelor vârstnice de populația adultă va creşte considerabil după anii 2025-2030, cu enorme implicații economice şi sociale pentru întreaga societate. Ceea ce se subestimează este faptul că efectele negative majore ale evoluției demografice de după 1990 şi îndeosebi ale scăderii natalității şi menținerii acesteia la valori scăzute nu mai au cum să fie evitate, fiind bine ancorate în dinamica internă a demograficului. În schimb, o strategie națională orientată spre redresarea situației demografice ar putea diminua dimensiunea viitoarelor implicații economice negative şi ar putea crea, pe termen lung şi foarte lung, premisele unei stopări a declinului demografic ori a reducerii lui la valori minime.

Viitorul economic şi social al țării depinde de viitorul celei mai importante bogății a țării – de populația sa. Clasa politică, care este responsabilă de gestionarea bogățiilor țării, nu trebuie să rămână indiferentă față de viitorul populației şi are responsabilitatea de a elabora un ansamblu unitar de măsuri economice, sociale şi de altă natură, care să corecteze actualele evoluții demografice.

6.2. Obiective şi principii

Obiectivul major al unei strategii naționale în domeniul populației nu poate fi decât pe termen lung şi foarte lung şi constă în stoparea declinului demografic. O stopare a declinului demografic nu poate proveni decât din redresarea natalității, reducerea mortalității generale şi aducerea ratei migrației externe la valori acceptabile. Cu alte cuvinte, obiectivului major i se asociază şi i se subordonează obiective specifice, care vizează atât evoluția celor trei componente ale evoluției populației, cât şi alte obiective care, direct sau indirect, influențează situația demografică. Ne referim la ameliorarea stării de sănătate, la ridicarea nivelului de educație, la îmbunătățirea calității vieții, la diminuarea efectelor negative ale migrației interne, la ameliorarea mediului înconjurător.

Cel mai important dintre obiectivele specifice este redresarea natalității. Această importanță particulară provine nu numai din faptul că atât declinul demografic, cât şi deteriorarea structurii pe vârste îşi au originea principală în scăderea natalității, dar şi din dificultatea şi complexitatea fenomenului şi determinarea sa.

Stabilirea obiectivelor şi ierarhizarea lor ca importanță şi prioritate trebuie să fie rezultatul activității şi acțiunilor conjugate ale specialiştilor şi ale clasei politice.

6.3. Resurse

Strategia națională în domeniul populației trebuie să fie complexă, coerentă, unitară, realistă, ceea ce presupune că va fi una costisitoare. Ea implică concentrarea unor importante resurse financiare, materiale şi de altă natură, inclusiv pentru crearea unui Centru Național de Demografie şi a şcolii demografice naționale. O parte dintre aceste resurse există, o altă parte poate fi constituită prin realocarea

actualelor resurse generale ale societății, ulterior o creştere economică susținută va permite crearea de noi resurse.

Redresarea natalității nu va putea fi realizată decât printr-un ansamblu de măsuri, componenta dominantă fiind cea de natură stimulativă: susținerea economică a copilului, a familiei cu copii – alocații, indemnizații, credite preferențiale locative, reduceri de taxe şi impozite, acces la creşe şi grădinițe, cantine şcolare, rechizite şcolare etc. Experiența unor țări (ex. Franța) demonstrează că îmbinarea stimulentelor financiare directe cu serviciile adresate copilului şi familiei cu copii este mai eficientă decât utilizarea exclusivă a stimulentelor financiare.

Dacă măsurile economice pot avea un rol major, alte componente ale strategiei ar trebui să vizeze statutul copilului şi al familiei cu copii în societate. Rolul şcolii, bisericii, mass-media, societății civile, cercetării ştiințifice ar trebui să fie major în crearea acestei componente.

Pentru reducerea mortalității, programele care urmează a fi elaborate şi aplicate ar trebui să vizeze calitatea asistenței medicale, accesul la asistența medicală, precum şi programe de informare a populației asupra factorilor de risc. Creşterea gradului de instruire a populației va acționa şi în direcția îmbunătățirii stării de sănătate, şi la ridicarea nivelului de trai.

O creştere economică înaltă şi stabilă, concretizată în locuri de muncă, şomaj scăzut şi creştere a veniturilor va diminua migrația externă.

Resursele pe care statul le poate asigura pentru aplicarea strategiei sunt astăzi limitate, dar această situație nu poate constitui un argument pentru neelaborarea unei strategii în domeniul populației. Strategia va fi concepută pe termen lung şi foarte lung, iar elementele constitutive ale strategiei vor putea fi aplicate în timp, pe măsura creşterii posibilităților economiei naționale.

6.4. Implementare. Monitorizare

Succesul strategiei naționale în domeniul populației nu depinde numai de elaborarea acesteia şi de lansarea ei. Urmărirea modului în care strategia este aplicată, în care numeroasele instituții ale societății îşi îndeplinesc atribuțiile pe care le au în aplicarea strategiei, este la fel de importantă. Monitorizarea aplicării strategiei şi a rezultatelor este indispensabilă pentru aplicarea unor corecții pe parcurs, reconsiderarea priorităților şi mijloacelor, evitarea efectelor negative. De aceea, implementarea strategiei, urmărirea efectelor ei şi adaptarea măsurilor la realitățile noi, reclamă crearea unei structuri instituționale de mare prestanță şi competență, care să nu fie dependentă şi afectată de factorul politic, de schimbări de guverne şi cicluri electorale. Strategia trebuie să reprezinte chintesența intereselor naționale şi să întrunească consensul clasei politice şi al societății.

Reuşita implementării şi monitorizării în mare măsură va depinde de pregătirea cadrelor în domeniul demografiei şi, bineînțeles, de deschiderea unui centru național de cercetări demografice.

Glosar

Analiza pe cohortă	Observarea comportamentului demografic al unei cohorte pe parcursul vieții sau în mai multe perioade de timp; de exemplu, examinarea caracteristicilor fertilității cohortei de persoane născute între 1940-1945 pe parcursul vieții lor fertile. Ratele calculate în baza datelor înregistrate pe cohortă sunt indicatori ai cohortei şi se folosesc pentru analize longitudinale. A se compara cu ***Analiza transversală (pe perioadă)***.
Analiza pe perioadă	Observarea unei populații într-o anumită perioadă de timp. O astfel de analiză „fotografiază" o populație pe o perioadă relativ scurtă de timp, de exemplu un an sau la un moment dat. Indicatorii demografici (rate, rapoarte) calculați pe baza datelor din perioada respectivă sunt valabili pentru acea perioadă şi se folosesc pentru analize transversale. A se compara cu ***Analiza longitudinală***.
Baby Boom	O creştere puternică a ratelor de fertilitate şi a numărului absolut de naşteri din SUA, Canada, Australia şi Noua Zeelandă imediat după sfârşitul celui de-al doilea război mondial (1947-1961).
Baby Bust	Un declin rapid al ratelor de fertilitate până la un nivel scăzut record în SUA în perioada imediat următoare Baby Boom-ului.
Capacitatea de susținere	Dimensiunea maximă a unei populații rezidente care poate să trăiască într-un ecosistem dat.
Cercetarea selectivă (anchetă demografică)	Studiul asupra unui eşantion de persoane sau gospodării dintr-o populație, cu scopul de a descoperi caracteristici sau tendințe demografice pentru un segment mai mare sau pentru toată populația. A se vedea şi ***Recensământ***.
Cohorta	Grup de persoane care împărtăşesc acelaşi eveniment demografic şi care sunt studiate în acelaşi timp. De exemplu, cohorta născuților anului 1900 este formată din toate persoanele născute în acel an. Există şi cohorte ale cuplurilor căsătorite în acelaşi an, ale promoțiilor şcolare etc.
Controlul naşterilor	Metode folosite de cupluri ce permit ca actul sexual să aibă loc cu o probabilitate scăzută de concepție şi naştere. Termenul de control al naşterilor este folosit deseori ca sinonim al contracepției, controlului fertilității şi planificării familiale. Dar controlul naşterilor include şi avortul, în timp ce metodele de planificare familială, în mod explicit, îl exclud.
Controlul populației	Concept ce se adresează relației dintre fertilitate, mortalitate şi migrație, dar este folosit, mai ales, cu referire la eforturile de a încetini creşterea populației prin reducea fertilității. A nu se confunda cu planificarea familială. A se vedea şi ***Planificarea familială***.
Spor natural (pozitiv sau negativ)	Surplusul (sau deficitul) de naşteri asupra deceselor din cadrul unei populații, într-o anumită perioadă de timp.
Creşterea populației	Creşterea totală a populației ce rezultă din interacțiunea naşterilor, deceselor şi migrației dintr-o populație intr-o anumită perioadă de timp.
Creşterea zero	O populație în echilibru, cu o rată de creştere zero atinsă când numărul nounăscuților vii plus cel al imigranților este egal cu numărul de decese plus cel al emigranților.
Demografia	Studiul ştiințific al populațiilor umane care se referă la mărimea, structura, distribuția, densitatea, creşterea şi alte caracteristici ale populației, precum şi cauzele şi consecințele modificării acestor factori.
Densitatea populației	Numărul de persoane pe unitatea de suprafață de teren; de exemplu, numărul de persoane pe milă pătrată sau pe kilometru pătrat de teren arabil.
Depopularea	Starea de scădere accentuată a numărului populației.

Descendența finală	Numărul de copii pe care îi are o femeie dintr-o cohortă de femei pe parcursul vieții fertile.
Durata de viață	Vârsta maximă pe care ar atinge-o o persoană în condiții optime.
Ecuația echilibrului	Formula de bază în demografie, folosită pentru a estima modificarea populației totale între două momente în timp, sau pentru a estima orice componentă necunoscută a modificării populației, în condițiile în care celelalte componente sunt cunoscute. Ecuația balanțieră include toate componentele mişcării populației: naşteri, decese, imigrație, emigrație.
Emigrant	Cetățean al Republicii Moldova care pleacă peste hotare pentru a se stabili cu traiul permanent sau temporar pe teritoriul altui stat.
Emigrația	Procesul de părăsire a unei țări pentru stabilirea reşedinței permanente sau temporare în altă țară.
Etnia	Modelele de limbă, culturale, culinare şi tradițiile, nu diferențele biologice sau fizice care disting grupurile de persoane.
Explozia demografică (sau „bomba demografică")	Expresie folosită pentru a descrie tendința de creştere rapidă a populației din secolul XX, rezultată dintr-o rată mondială de natalitate mult mai ridicată decât rata mondială de mortalitate.
Familia	De obicei două sau mai multe persoane ce trăiesc impreună şi sunt înrudite prin naştere, căsătorie sau adopție. Familiile pot fi formate din frați/surori sau alte rude, sau din cuplurile căsătorite şi copiii lor.
Fecunditatea	Capacitatea fiziologică a unei femei de a se reproduce.
Fertilitatea	Perfomanța reproductivă reală a unui individ, cuplu, grup sau a unei populații. A se vedea şi ***Rata generală de fertilitate***.
„Furtul de creiere" („brain drain")	Emigrarea unei proporții semnificative de persoane cu grad ridicat de şcolarizare şi pregătire profesională dintr-o țară, de obicei către alte țări ce oferă oportunități economice şi sociale mai bune (de exemplu, medici ce părăsesc o țară în curs de dezvoltare pentru a practica medicina într-o țară dezvoltată).
Gospodăria	Una sau mai multe persoane care locuiesc împreună.
Migrant ilegal (numit uneori migrant fără acte)	Străin ce a intrat pe teritoriul unei țări fără a se supune unui control sau fără documentele necesare, sau care a violat condițiile de admitere legală pe teritoriul acelei țări, de exemplu, prin depăşirea perioadei de şedere acordată prin viza de turist sau student.
Imigrant	Cetățean străin sau apatrid care a obținut dreptul de a se stabili cu traiul permanent sau temporar în Republica Moldova şi care pierde acest statut odată cu părăsirea teritoriului țării sau cu dobîndirea cetățeniei Republicii Moldova în conformitate cu legislația în vigoare.
Imigrația	Procesul de intrare pe teritoriul unei țări pentru a obține o rezidență permanentă sau tempoprară.
Ipoteza „push-pull"	O teorie a migrației care sugerează că circumstanțele din locul de origine (cum ar fi sărăcia şi şomajul) îndepărtează sau imping persoanele din acel loc către locuri care exercită o atracție pozitivă (cum ar fi standarde ridicate de viață sau oportunități de angajare).
Îmbătrânirea populației (îmbătrânire demografică)	Procesul prin care proporțiile de adulți şi vârstnici dintr-o populație cresc, în timp ce proporțiile de copii şi adolescenți scad. Acest proces are ca rezultat o creştere a vârstei mediane a populației. Îmbătrânirea populației are loc când ratele de fertilitate sunt în declin, în timp ce speranța de viață la grupe înaintate de vârstă rămâne constantă sau creşte.

Lucrător emigrant	Cetățean al Republicii Moldova care locuieşte permanent în țară şi care se deplasează din proprie dorință în altă țară cu scopul de a desfăşura activitate de muncă în condiții legale.
Lucrător imigrant	Cetățean străin sau apatrid care are dreptul de a desfăşura activitate de muncă pe teritoriul Republicii Moldova.
Migrația	Mişcarea persoanelor peste o anumită graniță cu scopul de a-şi stabili o nouă reşedință permanentă sau semipermanentă. Se împarte în migrație internațională (migrație între țări) şi migrație internă (migrație în cadrul unei țări).
Migrație de muncă	Plecarea benevolă a cetățenilor Republicii Moldova peste hotare, precum şi intrarea benevolă a cetățenilor străini sau a apatrizilor pe teritoriul Republicii Moldova, cu scopul de a desfăşura activitate de muncă.
Migrația externă	Procesul de părăsire a unei subdiviziuni administrative a unei țări în scopul stabilirii rezidenței într-o altă subdiviziune.
Migrația internă	Procesul de mutare într-o subdiviziune administrativă a unei țări (provincie sau regiune) dintr-o altă subdiviziune, în scopul stabilirii rezidenței.
Migrația netă	Efectul net al imigrației şi emigrației asupra populației unei regiuni într-o anumită perioadă de timp, exprimat ca o creştere sau o descreştere.
Mobilitatea	Mişcarea geografică a persoanelor.
Mobilitatea socială	Schimbarea statutului social (de exemplu, schimbarea ocupației).
Momentum demografic	Tendința de continuare a creşterii populației şi după perioada în care s-a atins nivelul de înlocuire al fertilității ca urmare a concentrării mari de persoane în grupele de vârstă fertilă.
Morbiditatea	Frecvența bolilor, maladiilor, traumatismelor şi dizabilităților într-o populație.
Mortalitatea	Decesele, ca o componentă a mişcării populației.
Natalitatea	Naşterile, ca o componentă a mişcării populației.
Nivelul de înlocuire al fertilității	Nivelul de fertilitate la care un cuplu are doar numărul de copii necesar pentru a-l înlocui (aproximativ 2 copii pe cuplu).
Nupțialitatea	Frecvența, caracteristicile şi dizolvarea căsătoriilor într-o populație.
Paritatea	Numărul de copii născuți vii de o femeie până la un moment dat. De exemplu, o femeie care a născut doi copii este o „femeie cu paritatea doi" şi o femeie care nu a născut niciun copil viu este o „femeie nulipară".
Perioada fertilă (vârsta de reproducere)	Durata vieții reproductive a unei femei, presupusă, din scopuri statistice, ca fiind între 15-49 ani.
Piramida vârstelor	Este o reprezentare grafică a distribuției populației pe vârste şi sexe. Prin convenție, vârstele tinere sunt reprezentate la bază, bărbații pe stânga şi femeile pe dreapta. Ea permite comparații între populații şi o percepere uşoară şi rapidă a diferitelor fenomene demografice, cum ar fi îmbătrânirea populației, echilibrul sau dezechilibrul dintre sexe, inclusiv efectul demografic al catastrofelor şi războaielor.
Planificarea familială	Efortul conştient al cuplurilor de a regla numărul şi distanța între naşteri prin metode artificiale sau naturale de contracepție. Planificarea familială înseamnă controlul concepției pentru evitarea sarcinii şi a avortului, dar include, de asemenea, şi eforturile cuplurilor de a avea copii.
Politica antinatalistă	Politica unui guvern, a unei societăți sau a unui grup social de a încetini creşterea populației prin încercarea de a limita numărul de naşteri.

Politica de populație	O serie de măsuri explicite sau implicite instituite de un guvern pentru a influența mărimea, creșterea, distribuția sau structura populației.
Politica pronatalistă	Politica unui guvern, a unei societăți sau a unui grup social de a spori creşterea populației prin încercarea de a creşte numărul de naşteri.
Populația	Grup de organisme de acelaşi fel.
Populația economic activă	Persoanele cu vârsta de 15 ani şi peste care furnizează forță de muncă disponibilă pentru producția de bunuri şi servicii, incluzând populația ocupată şi şomerii.
Populația economic inactivă	Persoanele, indiferent de vârstă, care nu lucrează şi care nu sunt şomeri, aflându-se în una din următoarele situații: elevi sau studenți, pensionari, casnice, persoane întreținute de alte persoane ori de stat, sau care se întrețin din alte venituri.
Populația „îmbătrânită”	O populație cu o proporție relativ ridicată de persoane vârstnice, o vârstă mediană ridicată şi, în consecință, cu un potențial scăzut de creştere.
Populația în vârstă aptă de muncă	Persoanele cuprinse între 15 ani şi vârsta de pensie. Actualmente în Republica Moldova aceasta cuprinde bărbații între 15 şi 61 ani şi femeile între 15 şi 56 ani.
Populația ocupată	Persoanele cu vârsta de 15 ani şi peste, care desfăşoară o activitate economică sau socială producătoare de bunuri şi servicii în scopul obținerii unor venituri, sub formă de salarii, plată în natură sau alte beneficii.
Populația prezentă	Populația prezentă în localitatea respectivă la data recensământului (populația înregistrată).
Populația stabilă	Populația alcătuită din persoane care la data recensământului locuiesc permanent în localitatea respectivă, adică cu domiciliu stabil.
Populația „tânără”	O populație cu o proporție relativ ridicată de copii, adolescenți şi adulți tineri, cu o vârstă mediană scăzută şi, în consecință, cu un potențial ridicat de creştere.
Pragul îmbătrânirii	Limita de 12% a populației care a depăşit vârsta de 60 ani din totalul populației.
Proiectarea populației (prognoza demografică)	Estimarea schimbărilor viitoare ale numărului populației, luând în considerare anumite ipoteze asupra tendințelor ratelor de fertilitate, mortalitate şi migrație. Adesea demografii publică proiectări ale aceleiaşi populații bazate pe scenarii pesimiste, medii şi optimiste.
Rang al naşterii	Numărul de ordine al fiecărei naşteri succesive la aceeaşi femeie.
Raportul avorturilor	Numărul de avorturi la 1000 nou-născuți vii într-un an calendaristic.
Raportul copii-femei	Numărul de copii în vârstă de sub 5 ani la 1000 femei de vârstă fertilă (15-49 ani) într-o populație, într-un an de referință. Acest indicator brut al fertilității, bazat pe datele elementare ale unui recensământ, este folosit atunci când nu există informații mai detaliate asupra fertilității.
Raportul de dependență demografică	Raportul dintre populația dependentă din punct de vedere economic şi partea productivă a populației s-a definit, în mod arbitrar, ca raportul dintre vârstnici (65 ani şi peste) plus tineri (sub 15 ani) şi populația în vârstă de muncă (15-64 ani).
Raportul de dependență pe vârste	Raportul dintre persoanele de vârste definite ca dependente economic (sub 15 ani sau peste 64 ani) şi persoanele productive economic (15-64 ani) într-o populație.
Raportul de masculinitate	Numărul de bărbați care revin la 100 femei dintr-o populație.

Raportul de mortalitate maternă	Reprezintă numărul de femei decedate în urma complicațiilor sarcinii sau nașterii la 100000 nou-născuți vii într-un an de referință.
Rata avorturilor	Numărul de avorturi la 1000 femei de vârstă fertilă (15-49 ani) într-un an de referință.
Rata brută	Rata oricărui eveniment demografic calculat față de populația totală.
Rata brută de reproducere (RBR)	Numărul mediu de fete pe care l-ar naște o femeie (sau un grup de femei) în timpul vieții, dacă ar trece prin perioada fertilă conformându-se ratelor specifice de fertilitate pe vârste dintr-un an de referință. A se vedea și ***Rata netă de reproducere*** și ***Rata totală de reproducere***.
Rata cazurilor de îmbolnăvire	Numărul de cazuri înregistrate ale unei boli specifice la 100000 locuitori în anul de referință.
Rata de activitate	Proporția exprimată în procente a persoanelor active în numărul total al persoanelor active și inactive.
Rata cazurilor fatale	Proporția persoanelor care au decedat în urma contractării unei boli, din cauza acesteia, față de numărul total al celor care au contractat boala, într-o anumită perioadă de timp.
Rata de creștere	Numărul de persoane adăugat la (sau scăzut din) populație într-un an de referință, ca urmare a creșterii naturale și migrației nete, exprimat procentual față de populația de la începutul perioadei de timp.
Rata de creștere (sau descreștere) naturală	Rata cu care o populație crește (sau descrește) într-un an calendaristic datorită unui surplus (sau deficit) de nașteri asupra deceselor, exprimată procentual față de populația de bază.
Rata de divorțialitate	Numărul de divorțuri la 100000 locuitori într-un an de referință.
Rata de emigrare	Numărul de emigranți ce părăsesc o zonă de origine la 100000 locuitori din zona de origine, într-un an de referință.
Rata de fertilitate maritală	Numărul de născuți-vii ai femeilor căsătorite la 100000 femei căsătorite de vârstă fertilă într-un an de referință.
Rata de imigrare	Numărul de imigranți care ajung la o destinație la 100000 locuitori ai acelei destinații, într-un an de referință.
Rata de incidență	Numărul de persoane care contractează o boală la 100000 persoane ce prezintă riscul de a contracta acea boală într-un an de referință.
Rata de mortalitate (sau rata brută de mortalitate)	Numărul de decese la 100000 locuitori într-un an de referință.
Rata de mortalitate infantilă	Numărul de decese ale copiilor de până la 1 an la 100000 nou-născuți vii într-un an de referință.
Rata de mortalitate neonatală	Numărul de decese ale copiilor în vârstă de sub 28 zile la 100000 nou-născuți vii într-un an de referință.
Rata de mortalitate pe cauze de deces	Numărul de decese atribuite unei cauze specifice la 100000 de locuitori într-un an de referință.
Rata de mortalitate perinatală	Numărul de decese fetale de după a 22-a săptămână de sarcină plus numărul de decese ale născuților-vii în vârstă de sub 7 zile, la 100000 nou-născuți vii într-un an de referință.
Rata de mortalitate maternă	Numărul anual de decese ale femeilor în timpul sarcinii, nașterii și pe parcursul a 42 de zile de lăuzie, cauzat sau agravat de sarcină, raportat la 100000 nou-născuți.

Rata de natalitate (sau rata brută de natalitate)	Numărul născuților vii la 100000 locuitori într-un an de referință. A nu se confunda cu ***Rata de creştere***.
Rata de natalitate a femeilor necăsătorite	Numărul născuților-vii la 100000 de femei necăsătorite (nici o dată căsătorite, văduve sau divorțate) în vârsta fertilă (15-49 ani).
Rata de nupțialitate	Numărul de căsătorii la 100000 locuitori într-un an de referință.
Rata de ocupare	Proporția populației ocupate în vârstă de 15 ani şi peste în populația totală din aceeaşi categorie de vârstă.
Rata de prevalență	Numărul de persoane care suferă de o anumită boală la un anumit moment dat, la 100000 locuitori.
Rata de recăsătorie	Numărul de recăsătorii la 1000 de persoane căsătorite anterior (adică văduve sau divorțate), într-un an de referință.
Rata de supraviețuire	Proporția persoanelor dintr-un grup specificat (de vârstă, sex sau stare de sănătate) în viață la începutul unui interval (de exemplu, o perioadă de 5 ani), care supraviețuiesc până la sfârşitul acelui interval.
Rata generală de fertilitate	Numărul născuților-vii la 1000 femei de vârstă fertilă (15-44 sau 15-49 ani), într-un an de referință.
Rata netă de migrație	Efectul net al imigrației şi emigrației asupra populației unei regiuni, exprimat ca o creştere sau o descreştere a populației la 1000 de locuitori ai regiunii respective într-un an de referință.
Rata specifică pe vârstă	Rata obținută pentru anumite vârste sau grupe de vârstă (de exemplu, rata de fertilitate, rata de mortalitate, rata de nuptialitate, rata de alfabetizare sau rata de şcolarizare).
Rata totală de fertilitate (RTF)	Numărul mediu de copii pe care i-ar naşte o femeie (sau un grup de femei) în timpul vieții, dacă ratele de fertilitate din anul de referință s-ar aplica pe toată durata perioadei ei fertile. Această rată este exprimată şi ca numărul de copii pe care o femeie îi are la un moment dat. A se vedea şi ***Rata brută de reproducere*** şi ***Rata netă de reproducere***.
Recensământul	Cercetare statistică a întregii populații dintr-o anume țară (regiune) având ca obiectiv determinarea numărului şi distribuției teritoriale a populației, a structurilor sale demografice şi socioeconomice, a datelor referitoare la gospodăriile populației, precum şi a condițiilor de locuit ale populației la un moment dat.
Registrele de populație	Sistem guvernamental de colectare a datelor, în care caracteristicile demografice şi socioeconomice ale populației sunt înregistrate în mod continuu.
Salariat	Persoană care exercită activitatea în baza unui contract de muncă, în schimbul unei remunerări în formă de salariu, în bani sau în natură.
Sănătatea reproducerii	Sănătatea reproducerii este o stare de bine completă din punct de vedere fizic, mental şi social şi nu înseamnă numai absența unei boli sau a unei infirmități, ci se referă la procesele, funcțiile sistemului de reproducere în toate etapele vieții.
Sistem de învățământ	Totalitatea şcolilor şi instituțiilor şcolare de diferite tipuri organizate într-o țară şi care asigură instruirea sistemică a populației, în trepte, cu ajutorul planurilor de învățământ şi programelor şcolare.
Sistem informațional integrat automatizat în domeniul migrației	Sistem de evidență, control şi studiere a dezvoltării proceselor migraționale.

Şomer	Persoană în vârstă de 15 ani şi peste, care nu are un loc de muncă şi nu desfăşoară o activitate în scopul obținerii unor venituri, este în căutarea unui loc de muncă şi este disponibil să înceapă lucrul în următoarele 15 zile.
Şomer înregistrat	Persoană aptă de muncă, în vârsta aptă de muncă, care nu are loc de muncă şi alt venit legal, este înregistrată la oficiile forței de muncă ca persoană în căutare de lucru şi care doreşte să se încadreze în câmpul muncii.
Speranța de viață	Numărul mediu suplimentar de ani pe care o persoană i-ar trăi dacă ratele de mortalitate ar rămâne neschimbate pe parcursul vieții persoanei respective. De obicei, este citată ca speranța de viață la naştere.
Statistica stării civile	Datele demografice referitoare la naşteri, decese, decese fetale, căsătorii şi divorțuri.
Structura pe vârste şi sexe	Componenta unei populații determinată de numărul sau proporția bărbaților şi femeilor la fiecare categorie de vârstă. Structura pe vârste şi sexe a unei populații este rezultatul cumulat al tendințelor din trecut ale fertilității, mortalității şi migrației. Informația asupra structurii pe vârste şi sexe este esențială pentru analiza multor tipuri de date demografice.
Tranziția demografică	Schimbările istorice prin care trec populațiile de la rate ridicate de natalitate şi mortalitate către rate scăzute de natalitate şi mortalitate. Declinul mortalității adeseori precede şi declinul fertilității, rezultatul fiind creşterea populației pe perioada tranziției.
Urban	Țările au definiții diferite pentru clasificarea populației ca aparținând mediului „urban" sau „rural". În mod obişnuit, se consideră că o aşezare sau o comunitate cu o populație de cel puțin 2000 locuitori este zonă urbană.
Urbanizarea	Creşterea proporției persoanelor ce locuiesc în zonele urbane.
Uniunea consensuală	Coabitarea unui cuplu necăsătorit pentru o perioada extinsă de timp. Cu toate că aceste uniuni pot fi destul de stabile, în statisticile oficiale ele nu sunt considerate căsătorii legale.
Vârsta medie	Media aritmetică ponderată a vârstelor tuturor membrilor unei populații.
Vârsta medie de căsătorie	Media statistică a vârstelor persoanelor ce se căsătoresc într-o perioadă anumită de timp (un an), determinată după sex şi starea civilă.
Zona metropolitană	O concentrare mare de populație, de obicei o zonă cu 100000 sau mai mulți locuitori. Zona include un oraş important cu cel puțin 50000 locuitori şi zonele administrative aflate în jurul acestuia, care îi sunt integrate din punct de vedere social şi economic.

Bibliografie

1. Anuarul Statistic al Republicii Moldova, anii 2000-2008.
2. Moldova în cifre: Breviar statistic, 2008.
3. Populația: Definiții şi indicatori – Ghid pentru jurnaliști, politicieni, profesori, studenți şi pentru toți cei interesați de demografie. Chişinău, 2008.
4. Демографический энциклопедический словарь. Москва, 1985.
5. Cartea Verde a Populației României. Bucureşti, 2006.
6. Balaci M. Demografia vârstei a treia. Bucureşti, 1998.
7. Gagauz O. Căsătoria şi familia – instituții principale în dezvoltarea demografică. Probleme demografice ale populației în contextul integrării europene: Simpozion internațional, 14-15 aprilie Chişinău, 2005.
8. Gagauz O., Penina O. Modificarea structurii populației şi dezvoltarea socială, Revista de Filozofie, Sociologie şi Ştiințe Politice nr.2. Chişinău, 2008.
9. Gagauz O. Problemele persoanelor vârstnice în societatea tranzitivă, Revista „Economie şi Sociologie", nr.3. Chişinău, 2004.
10. Gagauz O. Societatea şi îmbătrânirea populației: oportunități şi sarcini. Analele ştiințifice ale USM. Seria „Ştiințe socioumanistice". Chişinău, 2004.
11. Gâlca B. Autoreferat de doctor în ştiințe medicale „Femeile după vârsta de 60 ani: aspecte demografice, sociale şi medicale". Chişinău, 2006.
12. Gâlca B. Îmbunătățirea indicatorilor demografici prin politici şi programe pentru populație şi dezvoltare. Simpozionul Internațional „Probleme demografice ale populației în contextul integrării europene", ASEM. Chişinău, 2005
13. Gâlca B. Legități şi tendințe actuale ale proceselor demografice şi sociomedicale în Republica Moldova, revista „Management sanitar", nr. 2. Chişinău, 2006.
14. Gheță V. Anul 2050 va ajunge populația României la mai puțin de 16 milioane locuitori. Bucureşti 2004.
15. Gheță V. Declinul demografic şi viitorul populației României. Bucureşti, 2007.
16. Familia: probleme sociale, demografice şi psihologice. Red. responsabil Gh.Paladi. Chişinău, 2005.
17. Matei C. şi alții. Impactul migrației asupra situației demografice din Republica Moldova. Chişinău, 2006.
18. Matei C. şi alții. Problemele metodologice ale prognozei demografice. Chişinău, 2002.
19. Matei C., Sainsus V. Problemele socioeconomice şi demografice ale aşezărilor rurale din Republica Moldova. Comunități rurale şi renaşterea satului: Teze şi comunicări. Chişinău, 2005.
20. Matei C., Sainsus V. Raport de stare a Țării Republica Moldova, 2007. Chişinău, 2007.
21. Матей К., Саинсус В. Миграция населения как определяющий фактор социально-демографического развития. Москва, 2007.
22. Paladi Gh. Considerații privind procesul de îmbătrânire demografică în Republica Moldova, Revista de ştiință, inovare, cultură şi artă „Academos". Chişinău, 2008.
23. Paladi Gh., Tintiuc D., Penina O. Procesul de îmbătrânire demografică a populației Republicii Moldova, Revista „Buletinul A.Ş.M. Ştiințe medicale".

24. Paladi Gh. Peisajul demografic afectat de fenomene negative, Revista Consultant. Chişinău, 2008.
25. Paladi Gh., Matei C., Găgăuz O. şi alții. Transformările demografice, viața familială şi sănătatea populației. Chişinău, 2002.
26. Paladi Gh., Tabuica U. Les caractéristiques des processus démographique en Moldavie, XV Congres International de la populations. Tours, France, 2005.
27. Particularitățile şi tendințele proceselor demografice în Republica Moldova. Red. Gh.Paladi, D.Tintiuc, O.Gagauz. Chişinău, 2001.
28. Pressat R. Analiza demografică. Bucureşti, 1974.
29. Probleme actuale medico-sociale, psihologice şi demografice ale familiei. Red. Gh.Paladi. Chişinău, 1998.
30. Sainsus V. Migrația populației rurale în Republica Moldova. Chişinău, 2004.
31. Sainsus V. şi alții. Rolul oraşelor mici în dezvoltarea complexului agroindustrial al Republicii Moldova. Chişinău, 2008.
32. Trebici V. Mica enciclopedie demografică. Bucureşti, 1975.
33. Trebici V. Populația Terrei. Bucureşti, 1981.

ANEXE

Tabelul 1

Evoluția natalității populației Republicii Moldova în anii 1950-2008, pe medii urban/rural

Anii	Rata natalității – total		Mediul urban		Mediul rural	
	‰	Rata natalității în % față de 1950	‰	Rata natalității în % față de 1950	‰	Rata natalității în % față de 1950
1950	38,9	100	29,7	100	40,8	100
1960	29,3	75	21,7	73	31,6	77
1970	19,4	50	18,5	62	19,8	48
1980	19,8	51	19,4	65	20,1	49
1990	17,1	41	16,7	56	18,5	45
2000	10,2	26	8,4	28	11,4	28
2008	10,9	28	9,4	32	11,8	29,0

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2008

Tabelul 2

Evoluția efectivului şi ponderii populației de vârstă tânără în Republica Moldova*

Grupa de vârstă	1997		2000		2005		2008		2008 în % față de 1997
	mii persoane	%	mii persoane	%	mii persoane	%	mii persoane	%	
0-2	146,8	4,0	123,2	3,3	108,6	3,0	112,3	3,1	76,5
3-6	226,6	6,2	144,6	5,4	150,2	4,2	147,3	4,1	65,0
7-11	340,1	9,3	322,5	8,8	243,8	6,8	208,1	5,8	61,2
12-15	285,0	7,8	293,7	8,7	247,9	6,9	219,3	6,1	77,0
16-18	193,8	5,3	206,3	5,7	219,9	6,1	195,6	5,5	101,0
19-22	212,5	5,8	249,6	6,8	285,7	7,9	290,8	8,1	136,8

* Față de totalul populației

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2008
Populația şi procesele demografice în Republica Moldova, 2008

Tabelul 3

Evoluția sistemului educațional şi efectivului elevilor şi studenților

Etapele sistemului de instruire	Instituții de instruire (unități)		Numărul elevilor şi studenților (mii)	
	2001-2002	2008-2009	2001-2002	2008-2009
1. Educația preşcolară	1128	1349	96,5	123,9
2. Şcoli, gimnazii, licee	1584	1519	620,3	434,3
dintre care:				
Şcoli primare	120	92	19,5	11,1
Gimnazii	674	689	146,5	106,6
Şcoli medii	546	214	301,7	58,5
Licee	198	489	138,0	254,3
3. Instituții de învățământ secundar profesional	82	75	23,0	24,3
4. Colegii	67	47	17,0	32,7
5. Instituții de învățământ superior	47	31	86,4	114,9

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2008

Tabelul 4

Numărul de elevi în ciclul primar, gimnazial, liceal (mii)[1]

	1998-1999	2001-2002	2008-2009	2008-2009 în % față de 1998-1999
Total	**650,7**	**618,4**	**434,3**	**66,7**
dintre care în clasele:				
1-4	264,9	227,5	145,4	54,9
5-9	323,3	319,0	222,9	68,9
10-12	62,5	71,9	64,0	102,4

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2008

Tabelul 5

Evoluția populației vârstnice în Republica Moldova

[1] În Republica Moldova funcționează 7 şcoli serale cu un număr de 2000 elevi

Grupa de vârstă	1998		2004		2008		2008 în % față de 1998
	mii persoane	% din total populație	mii persoane	% din total populație	mii persoane	% din total populație	
60-64	152,0	4,2	133,6	4,0	119,4	3,3	78
65-69	135,9	3,7	126,6	3,7	125,2	3,5	92
70-74	100,4	2,7	100,9	3,1	100,9	2,8	101
75-79	60,2	1,6	70,8	2,1	78,2	2,2	130
80-84	26,8	0,7	38,1	1,1	42,6	1,2	159
85-89	13,4	0,4	10,4	0,3	17,6	0,5	131
90 şi peste	2,3	0,1	4,5	0,1	4,4	0,1	191
Total	**491,0**	**13,4**	**486,9**	**14,2**	**488,3**	**13,6**	**99**

Sursa: Populația Republicii Moldova pe vârste şi sexe, 2008

Tabelul 6

Repartizarea populației vârstnice feminine după mediul de trai, 2008

Grupa de vârstă	Total (mii)	Urban (mii)	Rural (mii)	Total (%)	Urban (%)	Rural (%)
60-64	66,8	27,1	39,7	100	40,6	59,4
65-69	74,0	27,3	46,7	100	36,9	63,1
70-74	61,7	21,0	40,7	100	34,0	66,0
75-79	49,5	15,8	33,7	100	32,0	68,0
80-84	29,1	9,8	19,3	100	33,6	66,4
85-89	12,3	3,7	8,6	100	30,1	69,9
90 şi peste	3,2	1,0	2,2	100	31,0	69,0

Sursa: Populația Republicii Moldova pe vârste şi sexe, 2008

Tabelul 7

Valorile proiectate ale numărului populației Republicii Moldova, 2008-2050

Anii	I – pesimist			II – moderat-pesimist			III – optimist		
	total	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total	bărbați	femei
2009	3567205	1714535	1852671	3566902	1714231	1852671	3575404	1719002	1856402
2010	3563658	1712312	1851347	3563836	1712317	1851519	3572620	1717302	1855318
2011	3559731	1709858	1849872	3560783	1710387	1850396	3570342	1715848	1854494
2012	3555235	1707081	1848154	3557562	1708351	1849211	3568381	1714545	1853836
2013	3549948	1703863	1846085	3553955	1706095	1847860	3566505	1713270	1853235
2014	3543652	1700089	1843562	3549740	1703499	1846241	3564478	1711896	1852582
2015	3536147	1695654	1840493	3544714	1700454	1844260	3562078	1710303	1851775
2016	3527273	1690470	1836803	3538702	1696864	1841839	3559114	1708385	1850728
2017	3516940	1684493	1832447	3531595	1692673	1838922	3555453	1706077	1849376
2018	3505085	1677702	1827383	3523305	1687847	1835458	3550989	1703331	1847658
2019	3491668	1670094	1821575	3513763	1682364	1831399	3545631	1700116	1845514
2020	3476697	1661694	1815004	3502945	1676233	1826712	3539334	1696429	1842905

2021	3460203	1652532	1807671	3490850	1669466	1821384	3532080	1692272	1839808
2022	3442217	1642629	1799587	3477480	1662070	1815410	3523856	1687643	1836213
2023	3422770	1632005	1790766	3462843	1654050	1808793	3514660	1682543	1832118
2024	3401932	1620695	1781237	3446984	1645433	1801552	3504532	1676993	1827539
2025	3379806	1608762	1771044	3429992	1636271	1793721	3493551	1671044	1822507
2026	3356485	1596259	1760226	3411945	1626614	1785331	3481796	1664743	1817053
2027	3332064	1583243	1748821	3392932	1616514	1776419	3469352	1658142	1811210
2028	3306658	1569782	1736876	3373066	1606039	1767027	3456330	1651307	1805023
2029	3280381	1555943	1724438	3352463	1595261	1757202	3442849	1644309	1798540
2030	3253319	1541777	1711542	3331221	1584236	1746985	3429008	1637206	1791802
2031	3225538	1527323	1698215	3309417	1573010	1736408	3414889	1630046	1784843
2032	3197100	1512616	1684484	3287130	1561627	1725503	3400572	1622877	1777695
2033	3168054	1497681	1670373	3264426	1550124	1714302	3386125	1615736	1770388
2034	3138436	1482535	1655901	3241356	1538528	1702828	3371596	1608651	1762944
2035	3108276	1467185	1641091	3217961	1526851	1691110	3357021	1601637	1755385
2036	3077582	1451629	1625953	3194262	1515098	1679163	3342417	1594697	1747720
2037	3046353	1435863	1610490	3170264	1503270	1666994	3327782	1587831	1739952
2038	3014591	1419880	1594710	3145972	1491361	1654611	3313113	1581031	1732082
2039	2982302	1403679	1578624	3121391	1479365	1642025	3298402	1574288	1724114
2040	2949501	1387259	1562242	3096523	1467277	1629246	3283638	1567590	1716048
2041	2916196	1370618	1545578	3071364	1455084	1616280	3268804	1560918	1707886
2042	2882391	1353752	1528639	3045903	1442772	1603132	3253879	1554253	1699626
2043	2848096	1336660	1511436	3020132	1430325	1589806	3238845	1547576	1691269
2044	2813319	1319338	1493981	2994037	1417729	1576308	3223684	1540866	1682817
2045	2778076	1301790	1476286	2967610	1404968	1562642	3208377	1534101	1674276
2046	2742404	1284029	1458375	2940859	1392037	1548822	3192924	1527269	1665656
2047	2706346	1266078	1440268	2913800	1378940	1534860	3177334	1520363	1656971
2048	2669942	1247958	1421984	2886447	1365680	1520767	3161615	1513379	1648236
2049	2633214	1229683	1403531	2858800	1352255	1506545	3145769	1506311	1639458
2050	2596171	1211261	1384911	2830852	1338662	1492190	3129796	1499151	1630645

Tabelul 8

Evoluția proiectată a populației Republicii Moldova pe grupe mari de vârstă, 2008-2050

Număr absolut									Ponderea în structura populației (%)						
I – pesimist			II – moderat-pesimist			III – optimist			I – pesimist			II – moderat-pesimist			III
	15-59	60+	0-14	15-59	60+	0-14	15-59	60+	0-14	15-59	60+	0-14	15-59	60+	0-14
6	2468327	496552	602399	2468096	496407	602746	2471822	500836	16,9	69,2	13,9	16,9	69,2	13,9	16,9
7	2465351	508460	590186	2465236	508414	590879	2468791	512950	16,6	69,2	14,3	16,6	69,2	14,3	16,5
0	2457835	521075	581619	2457925	521238	582890	2461455	525997	16,3	69,0	14,6	16,3	69,0	14,6	16,3
2	2446122	534280	576302	2446499	534761	578375	2450136	539870	16,2	68,8	15,0	16,2	68,8	15,0	16,2
5	2431848	546675	573781	2432586	547587	576878	2436456	553171	16,1	68,5	15,4	16,1	68,4	15,4	16,2
9	2414955	559298	572861	2416123	560755	577191	2420323	566965	16,1	68,1	15,8	16,1	68,1	15,8	16,2
6	2395886	572325	572720	2397545	574448	578479	2402154	581445	16,1	67,8	16,2	16,2	67,6	16,2	16,2
0	2376311	584412	572863	2378519	587320	580232	2383620	595262	16,1	67,4	16,6	16,2	67,2	16,6	16,3

Anii	Număr absolut									Ponderea în structura populației (%)								
	I – pesimist			II – moderat-pesimist			III – optimist			I – pesimist			II – moderat-pesimist			III – optimist		
	0-14	15-59	60+	0-14	15-59	60+	0-14	15-59	60+	0-14	15-59	60+	0-14	15-59	60+	0-14	15-59	60+
2017	565001	2354215	597723	573034	2357017	601544	582178	2362665	610610	16,1	66,9	17,0	16,2	66,7	17,0	16,4	66,5	17,2
2018	562827	2330128	612130	572751	2333556	616998	583818	2339802	627369	16,1	66,5	17,5	16,3	66,2	17,5	16,4	65,9	17,7
2019	558916	2305174	627578	570875	2309254	633634	583999	2316126	645506	16,0	66,0	18,0	16,2	65,7	18,0	16,5	65,3	18,2
2020	553177	2279911	643609	567289	2284656	651000	582587	2292180	664567	15,9	65,6	18,5	16,2	65,2	18,6	16,5	64,8	18,8
2021	546214	2256358	657631	562571	2261794	666485	580145	2270018	681917	15,8	65,2	19,0	16,1	64,8	19,1	16,4	64,3	19,3
2022	538210	2235401	668606	556878	2241566	679036	576818	2250545	696493	15,6	64,9	19,4	16,0	64,5	19,5	16,4	63,9	19,8
2023	529050	2217157	676563	550074	2224098	688671	572457	2233899	708305	15,5	64,8	19,8	15,9	64,2	19,9	16,3	63,6	20,2
2024	517578	2202094	682261	540903	2209934	696147	565563	2220854	718114	15,2	64,7	20,1	15,7	64,1	20,2	16,1	63,4	20,5
2025	505075	2189774	684958	530530	2198759	700702	557469	2210960	725122	14,9	64,8	20,3	15,5	64,1	20,4	16,0	63,3	20,8
2026	491850	2179231	685404	519248	2189616	703081	548322	2203401	730073	14,7	64,9	20,4	15,2	64,2	20,6	15,7	63,3	21,0
2027	478226	2168758	685081	507368	2180791	704773	538443	2196431	734478	14,4	65,1	20,6	15,0	64,3	20,8	15,5	63,3	21,2
2028	464520	2158043	684096	495205	2171979	705881	528163	2189738	738430	14,0	65,3	20,7	14,7	64,4	20,9	15,3	63,4	21,4
2029	451026	2147012	682342	483065	2163117	706282	517809	2183250	741791	13,7	65,5	20,8	14,4	64,5	21,1	15,0	63,4	21,5
2030	438004	2135406	679909	471230	2153939	706052	507691	2176696	744621	13,5	65,6	20,9	14,1	64,7	21,2	14,8	63,5	21,7
2031	425669	2122480	677389	459950	2143681	705787	498090	2169276	747522	13,2	65,8	21,0	13,9	64,8	21,3	14,6	63,5	21,9
2032	414184	2107266	675650	449429	2131332	706369	489244	2159933	751395	13,0	65,9	21,1	13,7	64,8	21,5	14,4	63,5	22,1
2033	403655	2089521	674878	439824	2116619	707984	481340	2148356	756429	12,7	66,0	21,3	13,5	64,8	21,7	14,2	63,4	22,3
2034	394134	2069832	674471	431236	2100112	710008	474510	2135113	761972	12,6	66,0	21,5	13,3	64,8	21,9	14,1	63,3	22,6
2035	385618	2048271	674387	423715	2081852	712394	468832	2120223	767966	12,4	65,9	21,7	13,2	64,7	22,1	14,0	63,2	22,9
2036	378057	2024785	674741	417258	2061751	715252	464323	2103584	774509	12,3	65,8	21,9	13,1	64,5	22,4	13,9	62,9	23,2
2037	371362	1998960	676032	411816	2039346	719101	460952	2084692	782138	12,2	65,6	22,2	13,0	64,3	22,7	13,9	62,6	23,5
2038	365414	1970960	678217	407303	2014771	723899	458639	2063664	790810	12,1	65,4	22,5	12,9	64,0	23,0	13,8	62,3	23,9

Anii	Număr absolut									Ponderea în structura populației (%)								
	I – pesimist			II – moderat-pesimist			III – optimist			I – pesimist			II – moderat-pesimist			III – optimist		
	0-14	15-59	60+	0-14	15-59	60+	0-14	15-59	60+	0-14	15-59	60+	0-14	15-59	60+	0-14	15-59	60+
2039	360076	1940592	681634	403598	1987791	730002	457271	2040231	800900	12,1	65,1	22,9	12,9	63,7	23,4	13,9	61,9	24,3
2040	355196	1907709	686596	400560	1958219	737745	456700	2014174	812764	12,0	64,7	23,3	12,9	63,2	23,8	13,9	61,3	24,8
2041	350622	1873142	692432	398033	1926889	746442	456761	1986349	825694	12,0	64,2	23,7	13,0	62,7	24,3	14,0	60,8	25,3
2042	346208	1838052	698132	395855	1894998	755050	457277	1957998	838604	12,0	63,8	24,2	13,0	62,2	24,8	14,1	60,2	25,8
2043	341819	1800789	705489	393865	1860824	765443	458065	1927316	853464	12,0	63,2	24,8	13,0	61,6	25,3	14,1	59,5	26,4
2044	337342	1760276	715701	391914	1823219	778904	458953	1893065	871665	12,0	62,6	25,4	13,1	60,9	26,0	14,2	58,7	27,0
2045	332687	1717654	727735	389866	1783366	794378	459780	1856470	892127	12,0	61,8	26,2	13,1	60,1	26,8	14,3	57,9	27,8
2046	327790	1673605	741009	387610	1741968	811281	460405	1818254	914265	12,0	61,0	27,0	13,2	59,2	27,6	14,4	56,9	28,6
2047	322615	1628852	754879	385057	1699784	828959	460716	1779204	937415	11,9	60,2	27,9	13,2	58,3	28,4	14,5	56,0	29,5
2048	317151	1584463	768329	382149	1657959	846340	460629	1740539	960448	11,9	59,3	28,8	13,2	57,4	29,3	14,6	55,1	30,4
2049	311412	1542573	779229	378851	1618764	861185	460091	1704667	981010	11,8	58,6	29,6	13,3	56,6	30,1	14,6	54,2	31,2
2050	305431	1503630	787110	375161	1582702	872990	459084	1672147	998565	11,8	57,9	30,3	13,3	55,9	30,8	14,7	53,4	31,9

Tabelul 9

Valorile proiectate ale ratei de dependență economică, 2008-2050
(numărul de persoane în vârsta inaptă de muncă la 100 de persoane în vârsta aptă de muncă)

Anii	I – pesimist			II – moderat-pesimist			III – optimist		
	RDC	RDV	RDT	RDC	RDV	RDT	RDC	RDV	RDT
2009	27,8	22,8	50,6	27,8	22,8	50,6	27,7	23,0	50,7
2010	27,0	23,1	50,1	27,0	23,1	50,1	27,0	23,3	50,3
2011	26,5	23,6	50,1	26,6	23,6	50,1	26,6	23,7	50,3
2012	26,2	24,2	50,4	26,3	24,2	50,5	26,3	24,4	50,7
2013	26,1	24,9	51,0	26,2	24,9	51,1	26,3	25,1	51,4
2014	26,1	25,6	51,7	26,2	25,7	51,9	26,4	25,9	52,3
2015	26,2	26,4	52,6	26,4	26,5	52,9	26,6	26,8	53,3
2016	26,3	27,3	53,7	26,6	27,4	54,0	26,8	27,7	54,6